

Vergaderjaar 2005–2006

29 435

Nota Ruimte

B

MEMORIE VAN ANTWOORD

Ontvangen 8 november 2005

1. Inleiding

In het verslag van 6 september 2005 (met kenmerk 29 435 nr. A) dat de voorzitters van uw vaste commissies voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, Milieu, Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Verkeer en Waterstaat en Economische Zaken mij toezonden, zijn vragen gesteld over de Nota Ruimte en opmerkingen gemaakt over deel 3A van deze planologische kernbeslissing. In deze brief geef ik u, mede namens de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, de Minister en Staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat en de Staatssecretaris van Economische Zaken, mijn reactie.

Ik behandel uw vragen en opmerkingen in deze brief geclusterd. Als eerste ga ik in op de sturingsfilosofie. Daarna besteed ik – als tweede – aandacht aan de internationale context van de door het kabinet gewenste ontwikkeling van Nederland. Als derde ga ik, onder de noemer ontwikkelingsplanologie, in op de werkwijze voor die ontwikkeling, die nodig is voor een sterke economie, een veilige en leefbare samenleving en een aantrekkelijk land. Als vierde komt in deze brief het instrumentarium aan de orde, nodig om het beleid uit te kunnen voeren. Op deze manier krijgt – in één van deze vier clusters – een groot aantal vragen en opmerkingen van uw Kamer een reactie. Een aantal specifieke vragen en opmerkingen, dat niet goed in deze clusters tot zijn recht komt, komt daarna – als vijfde – in deze brief aan bod.

2. Reactie op de schriftelijke vragen en opmerkingen

2.1 Sturingsfilosofie

Met de Nota Ruimte geeft het kabinet richting aan het ruimtelijk beleid in Nederland. Anders dan Groen Links, verwacht ik dat aan een dergelijk document ook in de toekomst behoefte zal zijn. Ook toekomstige kabinetten zullen immers de hoofdlijnen van het ruimtelijk beleid willen vastleggen en daarbij willen aangeven waarop ze zich richten. De structuurvisie uit het wetsvoorstel voor de nieuwe Wet op de ruimtelijke ordening (Wro) is daar overigens bij uitstek voor bedoeld.

De naamgeving van de «Nota Ruimte» die het kabinet gekozen heeft, doet recht aan het feit dat het bij deze nota gaat om een afronding van de eerder in gang gezette Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening en het Tweede Structuurschema Groene Ruimte en aan het feit dat deze nota nu als integraal kader dient voor een aantal meer sectorale beleidsnota's (zoals de Nota Mobiliteit, Pieken in de Delta en de Agenda Vitaal Platteland). Met de Nota Ruimte wordt het nationaal ruimtelijk beleid meer ontwikkelingsgericht en decentraal van karakter dan in enige voorgaande periode. De Nota Ruimte is het integrale kader voor een andere werkwijze en een nieuwe aanpak. Dat is van belang voor alle partijen die bij het beleid en de uitvoering daarvan betrokken zijn. Ik zie de Nota Ruimte dan ook als de basis voor een cultuuromslag in het ruimtelijk beleid. Het gaat mij namelijk wel degelijk om een trendbreuk en een verlegging van het accent van toelatingsplanologie naar ontwikkelingsplanologie. Maar, anders dan Groen Links veronderstelt, bouw ik daarmee juist voort op de Nederlandse traditie, alleen zet ik andere accenten in de wijze waarop dit beleid en de uitvoering daarvan tot stand moeten komen.

Decentraal wat kan, centraal wat moet

In de Tweede Kamer heb ik verschillende keren uiteengezet dat de sturingsfilosofie van de Nota Ruimte de uitwerking vormt van de opdracht van het Hoofdlijnenakkoord om, ook met betrekking tot het ruimtelijk beleid, een andere overheid te laten zien. Het gaat daarbij om meer samenhang in het rijksbeleid, om een sterkere koppeling van beleid en uitvoering, om minder regels en om decentralisatie van verantwoordelijkheden. Decentraal wat kan, centraal wat moet, en meer rijkssturing op doelen, in plaats van op de manier waarop die doelen worden bereikt.

Het kabinet heeft gekozen voor een sturingsfilosofie die ruimte geeft aan medeoverheden voor ontwikkeling en uitvoering van een eigen ruimtelijk beleid. In lijn met die keuze, is het ruimtelijke rijksbeleid in de eerste plaats gefocust op gebieden en projecten waar (inter)nationale belangen in het geding zijn. Daarnaast heeft het rijk een rol in projecten die de draagkracht van decentrale overheden overstijgen, afstemming vergen in ruimte en tijd of de bundeling behoeven van investeringen voor verkeers- en vervoersinfrastructuur, woningbouw, bedrijventerreinen, recreatiegebieden, natuur, landschap en bescherming tegen overstromingen. Het kabinet let op een doelmatige, effectieve en zoveel mogelijk duurzame besteding van publieke middelen. Grote ruimtelijke investeringen van het rijk moeten passen bij de doelen uit de Nota Ruimte. Versterking van de economie en de Nederlandse concurrentiepositie en versterking van de kracht van de steden zijn daarbij voor mij van het hoogste belang.

Decentralisatie en deregulering

In de Nota Ruimte kiest het kabinet bewust voor decentralisatie en deregulering en schept het ruimte voor anderen. Staatssecretaris Van Geel gaf in zijn bijdrage aan het debat met uw Kamer op 22 maart jl. al aan dat de samenleving van vandaag-de-dag zich slecht verhoudt met een hoge mate van centrale sturing. In aanvulling daarop wil ik er nog eens op wijzen dat marktpartijen en decentrale overheden het overgrote deel van alle ruimtelijke initiatieven, acties en ontwikkelingen in gang zetten en ondernemen en dat – ook in dat licht – rijksinmenging selectief moet zijn. Sturing vanuit Den Haag is nodig wanneer een nationaal belang op het spel staat en het rijk moet niet onnodig decentrale initiatieven belemmeren. Dat het kabinet uitgaat van het motto «decentraal wat kan en centraal wat moet», komt ook voort uit de praktijkervaringen van de laatste decennia. Zonder decentraal commitment komen centrale, Haagse beleidswensen vaak niet verder dan de rijksnota's waarin ze waren opgeschreven. Een dergelijke papieren «schijnwerkelijkheid» spreekt mij niet aan. Dit zou ook niet bijdragen aan nieuw élan en dynamiek, terwijl

dat hoog nodig is. In de Nota Ruimte, maar ook op andere plekken, is dat de afgelopen paar jaar voldoende duidelijk naar voren gebracht. Rijksregels en -inmenging moeten alleen daar plaats vinden waar van een nationaal (of internationaal) belang sprake is waarvoor rijkssturing nodig of wenselijk is.

Het kabinet kiest doelbewust en weloverwogen voor een accentverschuiving van toelatingsplanologie naar ontwikkelingsplanologie. Dat past ook bij de wens verantwoordelijkheden daar neer te leggen waar ze het beste kunnen worden waargemaakt: minder in Den Haag en meer bij provincies en gemeenten. Ik heb me in het debat met de Tweede Kamer dan ook succesvol verzet tegen moties die mijns inziens de decentralisatie materieel uithouden en ingrepen op de bevoegdheden voor de provincies en gemeenten en daarmee op de mogelijkheid om de eigen verantwoordelijkheid waar te kunnen maken. In paragraaf 2.3 zal ik nader ingaan op vragen uit uw verslag die betrekking hebben op ontwikkelingsplanologie.

Nationale Ruimtelijke Hoofdstructuur

Om de genoemde accentverschuiving mogelijk te maken en daarmee ook daadwerkelijk gebiedsontwikkeling met kwaliteit te stimuleren, moet het rijk niet alleen instrumenteel, organisatorisch en fysiek ruimte scheppen voor anderen, maar ook duidelijk maken wat zijn taak is en waar zijn verantwoordelijkheid ligt. De nationale Ruimtelijke Hoofdstructuur (RHS) zoals die in de Nota Ruimte is opgenomen, geeft daar een ruimtelijk beeld van. De elementen die in deze nationale RHS zijn opgenomen passen bij de in de nota opgenomen doelen. Het kabinet is selectief te werk gegaan bij het opstellen van de nationale RHS. Op die manier wordt het mogelijk de rijksinzet ook daadwerkelijk daadkrachtig en effectief in te zetten. Enerzijds richt het beleid zich op een krachtige ondersteuning van de dynamiek van de grootste stedelijke gebieden en belangrijke economische pijlers voor Nederland (mainports, greenports, brainport). Anderzijds zijn waarborgen ingebouwd voor natuur, landschap en cultuurhistorie. Het kabinet geeft daarmee aan welke groene en blauwe waarden het wil garanderen, met oog op het (inter)nationaal belang van deze waarden. De fractie van SGP/CU vroeg daar in uw verslag naar. Het blijft echter niet alleen bij beleidsintenties. Ook in uitvoerende zin draagt het rijk betekenisvol bij aan die onderdelen die – in ruimtelijke zin – voor Nederland als geheel van grote betekenis zijn: Dat wil zeggen met name in de onderdelen van de nationale RHS. Hierbij kan worden gedacht aan directe rijksinvesteringen zoals die ten behoeve van de mainports of ter verbetering van de veiligheid tegen overstromingen. Ook kan gedacht worden aan de beschikbare rijksbudgetten als het Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing (ISV), het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG), de Brede Doel Uitkering voor verkeer en vervoer (BDU) en de Besluit Locatiegebonden Subsidies (BLS). Het gaat echter niet alleen om financiële middelen, maar ook om bijvoorbeeld een instrumentele of organisatorische rijksbijdrage. Het kabinet maakt bijvoorbeeld in aansluiting op de Nota Ruimte, afspraken met de zes nationale stedelijke netwerken (en de daarbij betrokken partijen) over een concrete ontwikkelingsagenda. En wat betreft een aantal gebieden met ecologische, landschapelijke of cultuurhistorische waarden van nationale of zelfs internationale betekenis, zijn door het kabinet in de nota regels verwoord waarmee deze adequaat worden gewaarborgd. Ik ben er dan ook van overtuigd dat wij met de Nota Ruimte en de bijbehorende uitvoeringsagenda, anders dan SGP/CU in uw verslag stellen, voldoende sturend vermogen tonen voor de ruimtelijke opgaven en uitdagingen die Nederland wachten.

Basiskwaliteit

Buiten de elementen van de nationale RHS wil het kabinet zich terughoudend opstellen om anderen ook in de praktijk de ruimte te geven die

nodig is om gebiedsontwikkeling waar te maken. De Nota Ruimte bevat voor heel Nederland dan ook een beperkt aantal generieke regels zodat decentrale partijen hun eigen verantwoordelijkheid ook in de praktijk kunnen invullen. Met die generieke regels zorgt het kabinet er voor dat op een aantal belangrijke terreinen de burgers en ondernemers in heel Nederland weten waaraan ze toe zijn, maar ook dat aan alle waarden en functies, en dus niet alleen de economische zoals SP en Groen Links veronderstellen, aandacht wordt besteed. Het kabinet realiseert zich dat wateroverlast, milieu en veiligheid in heel Nederland eisen moeten stellen aan de ruimtelijke ontwikkeling. Verder is bundeling van de verstedelijking en een optimaal gebruik van groen en andere voorzieningen voor de sociale samenhang en vitaliteit van steden en dorpen in heel Nederland van belang. Het kabinet heeft daarom een aantal generieke regels, waar onder het locatiebeleid, in de nota opgenomen. Deze regels zijn toegesneden op het betreffende onderwerp en zijn daarom de ene keer normatief en inhoudelijk dwingend van karakter en de andere keer meer procesmatig van aard. Bij elkaar zorgt het kabinet met deze regels – die in de nota zijn opgenomen onder de noemer «basiskwaliteit»- ervoor dat elke overheidslaag weet waaraan zij gehouden is¹. Daarmee is tevens helder waar de eigen afweegruimte en verantwoordelijkheid begint. Anders dan bij een aantal onderdelen van de nationale Ruimtelijke Hoofdstructuur, zijn vooral gemeenten en provincies ervoor verantwoordelijk dit generieke beleid – dat overigens ook gerelateerd is aan rijksdoelen voor onder meer de bouwgrondstoffenvoorziening, milieu, gezondheid en veiligheid – uit te voeren. Zij maken integraal ruimtelijk beleid voor hun grondgebied, waarbij ze rekening moeten houden met de in de nota verwoorde beleidsuitspraken. Bovenstaande laat zien dat de Nota Ruimte zeker geen ruimtelijke vrijbrief is, zoals de leden van de fractie SGP/CU in het verslag suggereren.

Het kabinet heeft overigens bij alle beleidsuitspraken in de Nota Ruimte aangegeven hoe het proces moet worden vormgegeven. In de nota heb ik dat systeemverantwoordelijkheid genoemd. Voor alle uitspraken in de Nota Ruimte heeft het rijk in elk geval deze verantwoordelijkheid. In een aantal gevallen gaat de rijksinzet en -verantwoordelijkheid echter verder en is het rijk ook zelf (mede)verantwoordelijk voor het te bereiken resultaat. Dat heb ik in de nota aangeduid met de term «resultaatverantwoordelijkheid». Kort en goed maakt dit duidelijk wat ik met beide begrippen heb bedoeld. Daarmee ga ik in op de vragen van PvdA, Groen Links en SP hierover.

Een inhoudelijk voorbeeld van de eerder genoemde generieke regels («inhoudelijke basiskwaliteit») zijn de mogelijkheden voor bouwen in het buitengebied. De Nota Ruimte bevat hiervoor enkele randvoorwaarden (zoals aansluiten bij kernen en bestaande bebouwingspatronen). Provincies dienen met inachtneming van die randvoorwaarden zelf een beleidskader te ontwikkelen. Deze inhoudelijke basiskwaliteitsnorm geeft veel ruimte voor provinciale afweging (is provinciaal domein). Daardoor kan het provinciale beleid met betrekking tot bouwen in het buitengebied in de ene provincie anders uitpakken dan in een andere, in aansluiting op bijvoorbeeld specifieke landschappelijke kenmerken. Ook kunnen vergelijkbare situaties – afhankelijk van de lokale, regionale of provinciale – omstandigheden verschillend worden uitgewerkt. Het kader voor vastlegging van de provinciale uitwerking in de lokale situatie is uiteindelijk het bestemmingsplan. Indien het bestemmingsplan op dit punt bij de rechter wordt aangevochten, zal deze bezien of de gemeente bij de ruimtelijke onderbouw van het plan rekening gehouden heeft met de rijks- en provinciale kaders. Vanzelfsprekend biedt de planologische kernbeslissing niet alleen de basis waarop woningbouwafspraken en andere bestuurlijke afspraken worden gemaakt, maar kan de PKB ook

¹ Een vereenvoudigd overzicht hiervan is opgenomen in hoofdstuk 1 van de Nota Ruimte. Ik heb dit overzicht als bijlage bij deze brief gevoegd.

worden aangegrepen om de rechter een bepaalde ontwikkeling te laten toetsen. Het is echter niet zo dat jurisprudentie nodig is voor de generieke regels van de Nota Ruimte. Deze zijn namelijk in het algemeen, anders dan de SP stelt, voldoende helder voor alle betrokkenen. Dat is niet anders dan bij ruimtelijk beleid van de voorgangers van de Nota Ruimte.

In reactie op de vragen van de SP en Groen Links acht ik het belangrijk te wijzen op de grote inzet van het kabinet in de sociaal-economische enculturele dynamiek van de Nederlandse steden en dorpen. De inzet in de nationale stedelijke netwerken draagt bij aan nieuwe kansen voor burgers. Het grotestedenbeleid en de inzet in de 56 aandachtswijken is hiervan een ander pregnant voorbeeld door bij te dragen aan oplossing van problemen en wegwerking van achterstanden. Deze inzet past bij de Nota Ruimte en laat zien dat het kabinet leefbaarheid, sociale cohesie en nieuwe perspectieven voor alle bewoners van Nederland belangrijk vindt. De vraag van de SP om toe te zeggen «dat het areaal openbare ruimte in gelijke mate toeneemt met het areaal private en collectieve ruimte», spreekt mij echter niet aan. Dit zou de decentrale planvorming te zeer doorkruisen. Om te zorgen voor een goede balans tussen «rode» en «groen/blauwe» functies is hierover wel een generiek geldende beleidsuitspraak («basiskwaliteit») in de planologische kernbeslissing van de Nota Ruimte (paragraaf 2.3.2.7) opgenomen. Daarin is aangegeven dat provincies en gemeenten in de ruimtelijke planning niet alleen ruimte voor «rode» functies moeten vinden, maar ook moeten zorgen voor onder meer op loop- en fietsafstand liggende en daarmee goed bereikbare «groene en blauwe» functies, zoals parken, groengebieden, volkstuinen. Hiermee geeft het rijk richting aan de afwegingen en keuzen, die uiteindelijk door gemeenten zelf worden gemaakt.

Uitvoeringsagenda en programma-aanpak

Uitvoeringsacties die van grote betekenis zijn voor het nationaal ruimtelijk beleid, volg ik actief. De bij de nota opgestelde Uitvoeringsagenda helpt daarbij. Het is de bedoeling elke twee jaar aan de Tweede Kamer te rapporteren over deze uitvoering. Desgewenst kan dan worden bijgestuurd. Ik zie deze agenda dan ook als een stap voorwaarts. Dat geldt ook voor de programma-aanpak die in deze agenda is opgenomen. Het kabinet wil met deze aanpak vaart zetten achter grote en complexe ruimtelijke projecten, die bijdragen aan de ontwikkeling van de nationale RHS en die niet (tijdig) zonder directe betrokkenheid van het rijk te realiseren zijn. De essentie van de programma-aanpak is dan ook om de rijkscoördinatie, die ten grondslag heeft gelegen aan de Nota Ruimte, uit te bouwen naar de uitvoering van de rijksnota's. In het verleden is het te vaak voorgekomen dat de beleidsuitvoering stagneerde omdat elk departement in de uitvoeringsfase eigen prioriteiten stelde en de beleidsmatig gewenste samenhang zo niet tot stand kon worden gebracht. Zowel voor de andere overheden als ook voor de effectiviteit van het rijksbeleid is dit een ongewenste situatie. Dit geldt zeker wanneer er veel rijksprojecten of activiteiten zijn die elkaar kunnen beïnvloeden. In de Noordvleugel, de Zuidvleugel en het Groene Hart van de Randstad is dit het geval, evenals in de regio Zuidoost-Brabant/Noord-Limburg. Voor deze vier zogenoemde programmagebieden is één bewindspersoon het rijksaanspreekpunt. Het gaat in deze enveloppen om een selectie van opgaven die bijdragen aan een wezenlijke versterking en ontwikkeling van de nationale Ruimtelijke Hoofdstructuur en die leiden tot een versterking van de internationale concurrentiekracht en het behoud van (inter-) nationaal waardevolle gebieden. In de programma's zijn projecten opgenomen waarvoor de verantwoordelijkheid en de aanspreekbaarheid bij één van de vier betrokken vakdepartementen ligt en waarover in deze kabinetsperiode een besluit kan worden genomen. In de programma's wordt ook zorg gedragen voor samenhang tussen een aantal rijks-

projecten en projecten waarvoor andere overheden in eerste instantie verantwoordelijk of aanspreekbaar zijn, en waarvoor een gecoördineerd rijksstandpunt de uitvoering kan versnellen. Door de benoeming van vier programmabewindslieden wordt de eenheid in de uitvoering van het rijksbeleid versterkt waar dat nodig is.

Het kabinet realiseert zich dat voor een succesvolle uitvoering van het ruimtelijk beleid een andere manier van werken nodig is. Niet alleen bij het rijk zelf, maar ook bij de provincies en gemeenten en andere betrokken partijen zal de cultuur en werkwijze moeten veranderen. Ik ben het dan ook geheel met de opmerkingen van het CDA in uw verslag eens. Een cultuuromslag kun je echter niet van de ene op de andere dag afkondigen in de veronderstelling dat er dan ook iets is veranderd. Ik realiseer me heel goed dat daarvoor tijd en energie nodig is en dat we als rijk niet anderen met nieuwe problemen en uitdagingen moeten opzadelen zonder voor een goede overgang te zorgen. Met name van de provincies wordt veel verwacht. Bij de grotere regierol van de provincies hoort onder meer een andere manier van optreden van provincieambtenaren en bestuurders. Ik span me er op diverse manieren voor in om daaraan bij te dragen. Zo stel ik met het Interprovinciaal Overleg (IPO) en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) heldere uitvoeringsafspraken op en heb ik woningbouwafspraken met verschillende regio's gemaakt. Ook organiseer ik masterclasses met bestuurders, ondernemers en vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties. Daarmee kunnen betrokkenen niet alleen leren van elkaars ervaringen, maar kan ook worden gewerkt aan een gezamenlijke agenda voor de toekomst. De onderwerpen die uit de masterclasses worden gedestilleerd, moeten worden uitgewerkt om de samenwerking tussen markt en overheid te verbeteren en gebiedsontwikkeling ook in de praktijk tot zijn recht te laten komen. Met de organisatie van de masterclasses, breng ik ook partijen samen die voorheen amper contact hadden.

Ik maak duidelijk aan alle bestuurders en andere betrokkenen dat het rijk in het algemeen en mijn ministerie in het bijzonder wil helpen als dat kan bijdragen aan realisatie van regionaal gewenste ontwikkelingen. Bovendien heeft het kabinet laten zien niet alleen het aantal rijksambtenaren te beperken, maar spant het zich ook in om het aantal regels te beperken, hindernissen op te ruimen en het instrumentarium te verbeteren. Dat geldt zeker ook voor mijn ministerie (zie ook 2.2).

Ik ben me er zeker van bewust dat ook het rijk zelf soms nog moet wennen aan zijn meer terughoudende en selectieve rol waarbij faciliteren en stimuleren in het ruimtelijk domein veel meer centraal komt te staan en de rijksfocus met name ligt op de nationale RHS. Er is nog veel te doen om de nieuwe sturingsfilosofie tot een succes te maken. De veronderstelling dat met de Nota Ruimte al het werk is gedaan, klopt niet. Ik heb er vertrouwen in dat alle betrokkenen hun nieuwe rol zullen gaan waarmaken, maar zal natuurlijk de ontwikkelingen volgen, zodat ik, wanneer dat nodig is, vanuit Den Haag kan bijsturen. Het door de PvdA aangehaalde traject KOERS heeft de organisatie van het directoraat-generaal Ruimte van mijn ministerie veranderd. De organisatie staat daarmee naar mijn mening gesteld voor de nieuwe taken en werkwijzen die bij de Nota Ruimte passen.

De Nota Ruimte bevat het integrale, ruimtelijke kabinetsbeleid. Het kabinet is ervan overtuigd dat met deze nota, en de daarop gebaseerde uitwerkingen (zoals de Agenda Vitaal Platteland, de nota Pieken in de Delta, de Nota Mobiliteit en het Actieprogramma Ruimte en Cultuur), de noodzakelijke ruimte voor ontwikkeling is geschapen. Tegelijkertijd zorgt het kabinet ervoor dat het beleid ook wordt uitgevoerd. Niet alleen maakt het kabinet hiervoor afspraken met diverse organisaties en overheden, maar ook zet

het zelf diverse projecten in gang en heeft het budgetten voor de decentrale uitvoering beter toegankelijk gemaakt en gebundeld. Alle betrokken partijen zullen zich moeten inzetten voor de uitvoering van het beleid.

2.2 Nationaal ruimtelijk beleid in internationale context

Versterking van de Internationale concurrentiepositie

De wens om Europa in het algemeen en Nederland in het bijzonder tot een sterke concurrerende en dynamische economie te maken is een belangrijke achtergrond voor de doelen die in de Nota Ruimte zijn geformuleerd. Met het opstellen van een ambitieuze groeiagenda heeft de Europese Unie daartoe in Lissabon een belangrijke stap gezet. De Nota Ruimte en de bijbehorende uitvoeringsagenda zijn te beschouwen als de Nederlandse ruimtelijke bijdrage aan deze agenda. Staatssecretaris Van Geel ging in zijn bijdrage aan het debat met uw Kamer op 22 maart jl. al in op de historie van onder meer handel en transport in Nederland en de betekenis van de deltaligging voor de ontwikkeling en de Nederlandse oriëntatie op de wereld en de ruimtelijke inrichting.

In de Nota Ruimte speelt de internationale context een belangrijke rol. Zo legt de Nota Ruimte nadruk op versterking van de internationale concurrentiepositie. De mainports, greenports en de brainport, die van grote internationale betekenis zijn, hebben bijvoorbeeld een belangrijke positie in het beleid gekregen. De economische kracht van Nederland, de aanwezige kennis en de kansen op innovatie hebben in hoge mate met deze drie elementen te maken. Er is tevens prioriteit gegeven aan de internationale verbindingen (Triple-A) en de andere hoofdverbindingen, waaronder de HSL.

Internationale afstemming en samenwerking

Maar ook op andere dan ruimtelijk-economische onderwerpen sluit de Nota Ruimte aan op internationale kaders en ontwikkelingen. Zo wordt op het gebied van water een blijvende afstemming en samenwerking voor de Waddenzee, de Noordzee en de grote rivieren in de Nota Ruimte aangegeven als een belangrijke (en blijvende) rijkstaak. Het kabinet streeft daarbij naar een Europees kaderstellend instrument voor de rivieren, gebaseerd op het principe van «niet-afwentelen». Tegelijkertijd wordt reeds geanticipeerd op de implementatie van de EU-Kaderrichtlijn Water. Een ander sterk water-gerelateerd aspect, waar de leden van de fractie van de SP in het verslag op ingaan, is de verwachte klimaatverandering. Het kabinet is zich bewust van de risico's die gepaard gaan met die veranderingen. Om die reden heeft het de waterproblematiek nadrukkelijk – meer dan ooit tevoren – verwerkt in het nationaal ruimtelijk beleid. Het beleid van de Nota Ruimte (maar ook de daaraan gerelateerde uitwerkingen zoals de beleidslijn Ruimte voor de Rivier en het kustbeleid), keert de dreiging van een toename van overstromingskansen naar de overtuiging van het kabinet voor de komende decennia afdoende. Het gaat in het beleid niet alleen om de rijksaanpak van de prioritaire zwakke schakels van de kust. Ook de ruimtelijke beperkingen langs de grote rivieren en de in de Nota Ruimte opgenomen generieke watertoets zijn van betekenis. Bovendien zal, indachtig de overstromingen in New Orleans en omgeving, nog eens opnieuw worden nagegaan of de veiligheid inderdaad voldoende gewaarborgd is.

Het kabinet is momenteel bezig een adaptatieprogramma Ruimte op te zetten. In dat programma zullen de vier meest betrokken ministeries (Verkeer en Waterstaat, Landbouw, Natuurbeheer en Voedselkwaliteit, Economische Zaken en VROM) samen met andere overheden, het bedrijfsleven, de wetenschap en NGO's gezamenlijk werken aan een

integrale visie op de ruimtelijke implicaties van klimaatveranderingen. In dit programma zal ook expliciet aandacht besteed worden aan de ontwikkeling van innovatieve oplossingen, en aan de marktpotentie van die oplossingen (in Nederland en daarbuiten). De coördinatie van dit programma zal door VROM verzorgd worden. Hierover zal ik u nog deze maand informeren in een afzonderlijke brief, waarin ik tevens in ga op de motie Lemstra (kenmerk XXI-C) betreffende de lange termijninvesteringsstrategie.

In het verslag wordt door de leden van SGP/CU gerefereerd aan de landbouw als een sector die bij uitstek te maken heeft met beleid op het niveau van de Europese Unie. Ook wordt gevraagd om een rijksvisie op dat punt. Ik ben het daar mee eens. Voor de meer landelijke gebieden van Nederland heeft het kabinet een doorvertaling van de Europese afspraken en regels gemaakt in de Agenda Vitaal Platteland (AVP). In deze agenda, die tevens een uitwerking van de Nota Ruimte vormt, is aangegeven dat onder meer bevordering van een vitale landbouwsector en een duurzaam beheer van agrarische cultuurlandschappen beginselen vormen voor het nieuwe Europese plattelandsbeleid.

Het karakter van zowel het Nederlandse landschap als de agrarische sector is in de geschiedenis overigens doorlopend veranderd. In de vorige eeuw speelden mechanisatie, ruilverkaveling en dijkverzwaringen, maar ook het ontstaan van de EU met zijn vrije, interne markt, daarbij een grote rol. De meer landelijke gebieden veranderen in de komende jaren waarschijnlijk van karakter onder invloed van klimaatverandering en bodemdaling, innovaties vanuit de landbouwsector zelf, economische ontwikkelingen op de wereldmarkt, vermindering van de Europese subsidiëring, veranderende consumentenwensen en de ruimtebehoefte van andere dan agrarische functies. De minister van LNV heeft op 13 september jl. een visie op de toekomst van de agrarische sector gepresenteerd en deze aan de Tweede Kamer aangeboden. Hierin wordt ingegaan op de economische perspectieven voor de agrarische sector. Uiteraard speelt daarbij in algemene zin de relatie met de omgeving (natuur, landschap, duurzaamheid) een rol van betekenis.

Overname van en anticipatie op EU-regelgeving en internationale afspraken

In algemene zin is het kabinet niet alleen van mening dat nationaal beleid zoveel mogelijk moet aansluiten op het EU-beleid, maar ook dat EU-regels niet strenger moeten worden geïnterpreteerd dan noodzakelijk en er geen onnodige extra beperkingen worden gesteld. Een voorbeeld hiervan is het EHS-regime in de Nota Ruimte. Dat is – waar relevant – in lijn gebracht met de Vogel- en Habitatrichtlijn van de Europese Unie. Om de duidelijkheid te verkrijgen over de uitvoering van de EU-kaders in andere landen, die in uw verslag door het CDA wordt gevraagd, heeft de minister van LNV in het debat met de Tweede Kamer over de Nota Ruimte reeds toegezegd na te zullen gaan hoe verschillende EU-begrippen (zoals «significant effect» en «aanzienlijk milieueffect») in andere landen worden geïnterpreteerd en tevens op welke wijze wij die begrippen zo goed mogelijk kunnen duiden. De eerste stappen daarvoor worden intussen gezet. Minister Veerman zal u op de hoogte stellen zodra er voortgang te melden is.

Kijkende naar de meer groene onderwerpen van de Nota Ruimte geldt dat enerzijds de EU-regelgeving zoals die van de Vogel- en Habitatrichtlijn en het soortenbeleid zijn overgenomen in de Nota Ruimte. Ook zijn de UNESCO-afspraken met betrekking tot werelderfgoed in de nota expliciet recht gedaan. Het is voor het eerst dat internationale regels en afspraken zijn opgenomen in het nationaal ruimtelijk beleid in Nederland. In mijn

optiek draagt het opnemen van die regelgeving reeds bij aan het, door u gevraagde, inzicht, dat burgers en bedrijven weten waar zij rekening mee dienen te houden. Om dat inzicht verder te vergroten ben ik inmiddels, conform het verzoek in de motie Meindertersma (kenmerk XXI-A) en de vraag daarover van de fractie van de PvdA in het verslag, bezig een integraal overzicht van EU-regelgeving met ruimtelijke impact op te stellen. Daarbij zal ik een onderscheid maken tussen bestaand beleid en beleid in ontwikkeling. Wanneer dit overzicht gereed is, zal ik het beschikbaar stellen aan het totale werkveld, zo mogelijk vergezeld van een kaartbeeld. De studie «Unseen Europe» van het door de leden van de fractie van de PvdA in uw verslag genoemde Ruimtelijk Planbureau (RPB) zal ik daar zeker bij betrekken. Ik kijk ook uit naar de internationale vergelijking van de plannen van beschermde groene gebieden waaraan het RPB momenteel werkt en dat naar mijn verwachting bijdraagt aan het benodigde inzicht. Hiermee levert het RPB een conceptuele bijdrage aan de beleidsontwikkeling.

Het tweede spoor waar ik mij wat betreft regelgeving op richt is het vooraf beïnvloeden van nieuw EU-beleid. Dat dit noodzakelijk is, wordt geïllustreerd door het dossier luchtkwaliteit. Zowel de leden van de fracties van D66 en de OSF als die van de SP stellen in het verslag vragen over dit onderwerp. We hebben recent moeten ervaren dat de grenzen die de EU stelt bijzonder knellend kunnen zijn voor de fysieke ontwikkelingen in Nederland. Ook in andere EU-landen ondervindt men hiervan in stedelijke gebieden de gevolgen. Voor Nederland hebben deze regels echter direct grote gevolgen. Een belangrijke vraag is hoe we hier in de toekomst beter mee om kunnen gaan en we de Nederlandse belangen kunnen dienen. Zodanig dat de economische, sociale en ecologische doelen en de volksgezondheid op een evenwichtige en duurzame wijze al vroeg in het beleidsvormingsproces worden gewogen, maar tegelijk de voor Nederland cruciale ruimtelijk-economische en maatschappelijke ontwikkelingen niet worden gedwarsboomd. Het kabinet werkt eraan om dat voor elkaar te krijgen. Hieruit blijkt, zij het niet op exact dezelfde wijze als de SP in uw verslag vraagt, dat voorkoming van gezondheidsschade een integraal onderdeel is van het ruimtelijke kabinetsbeleid. Het kabinetsbeleid voor milieu en externe veiligheid is er overigens ook op gericht de volksgezondheid te waarborgen.

Het daadwerkelijk aanpakken van de fijnstof-problematiek vraagt in de eerste plaats om maatregelen die de luchtkwaliteit feitelijk verbeteren. Naast maatregelen die hiervoor binnen Nederland worden getroffen, dringt het kabinet om die reden ook op Europees niveau aan op strengere bronbeleid, met name strengere emissie-eisen voor voertuigen. Verder richt de inzet van het kabinet zich in Europees verband eveneens op de nu lopende herziening van de voor luchtkwaliteit relevante richtlijn en de bijbehorende thematische strategie. Daarnaast zal, aanvullend op het huidige besluit, in een wettelijke regeling voor luchtkwaliteit de relatie tussen ruimtelijke besluitvorming en de grenswaarden voor luchtkwaliteit vorm krijgen.

Om de acute problemen waarvan momenteel sprake is, aan te pakken, heeft het kabinet een taskforce luchtkwaliteit ingesteld. De belangrijkste bestuurlijke partijen die met deze problematiek te maken hebben, zijn hierbij betrokken. In de taskforce worden zowel de voorgenomen maatregelen en de regelgeving op rijksniveau als de bijdrage van andere overheden aan oplossing van het probleem, besproken. De taskforce werkt aan een nadere verkenning van de problematiek en is erop gericht effectieve oplossingen te vinden. In opdracht van deze taskforce zijn eerst de knelpunten geïnventariseerd. Het rapport waarin de resultaten van deze inventarisatie zijn opgenomen, is aan de Tweede Kamer aangeboden

als bijlage bij de brief waarmee de Kamer in september is geïnformeerd over de verschillende aspecten van het dossier luchtkwaliteit (met kenmerk 30 175, nr. 10). Ook worden samen met de andere overheden pilots opgezet waarin van rijkszijde steun wordt geboden bij het zoeken naar korte termijnoplossingen binnen de context van het Besluit luchtkwaliteit 2005. De resultaten zijn van belang voor andere partijen en voor de nadere uitwerking van de regelgeving. In overleg met lokale en regionale overheden zijn twaalf pilots geselecteerd. Er wordt ook een handreiking gemaakt en de regionale aanpak van de luchtkwaliteitsproblematiek gestimuleerd. Tot slot is er inmiddels bij Infomil een loket waar gemeenten en provincies terecht kunnen met vragen over luchtkwaliteit en ruimtelijke ontwikkeling.

Op aandringen van de Tweede Kamer is momenteel de reeds genoemde wettelijke regeling voor luchtkwaliteit in voorbereiding. Kern van dit wetsvoorstel is een programmatische aanpak, waarbij maatregelen en voorgenomen ruimtelijke ontwikkelingen in een groter gebied, in onderlinge samenhang kunnen worden beschouwd. Op deze wijze worden de mogelijke effecten van die ruimtelijke ontwikkelingen op de luchtkwaliteit op voorhand verdisconteerd met de positieve effecten van de te treffen maatregelen. Daarnaast wordt ook onderzoek gedaan naar de wijze waarop in andere Europese landen bij de implementatie van de EU-richtlijnen de relatie met de ruimtelijke besluitvorming vorm heeft gekregen. Als deze informatie beschikbaar is, zal hierover aan de Tweede Kamer worden gerapporteerd. Gelet op de hiervoor beschreven inzet en maatregelen en de daarvan te verwachten resultaten staan de beleidsdoelstellingen van het kabinet, waaronder die voor de woningproductie zoals geformaliseerd in de woningbouwafspraken, niet ter discussie. In de hiervoor genoemde brief is uitvoerig ingegaan op de verschillende aspecten van het dossier luchtkwaliteit. Ik vertrouw erop dat ook u daarmee uitgebreid kennis heeft kunnen nemen van de aanpak die het kabinet voorstaat.

Grensoverschrijdende aspecten van het nationaal ruimtelijk beleid

Relevant voor het internationale karakter van het beleid zijn voorts grensoverschrijdende aspecten. In de Nota Ruimte is concreet aangegeven waar aan samenwerking met de buurlanden vorm moet worden gegeven. Het gaat om een aantal gebieden waar een dergelijke samenwerking kansen biedt om de kwaliteit van de ruimte te verbeteren. Dit is niet alleen het geval wat betreft de Noordzee en de Waddenzee, maar ook bij het Schelde-estuarium, het nationaal stedelijk netwerk Twente, het stedelijke netwerk MHAL (Maastricht/ Heerlen, Hasselt/ Genk, Aken, Luik) en de nationale landschappen die direct grenzen aan België en Duitsland (respectievelijk het Groene Woud en Noordoost-Twente). Van al deze gebieden is in de Nota Ruimte heel concreet aangegeven waar de grensoverschrijdende samenwerking zich op moet richten. In navolging daarvan is door VROM, in samenwerking met het ministerie van Economische Zaken, een inventarisatie uitgevoerd naar alle grensoverschrijdende knelpunten in het grensgebied van Nederland en Vlaanderen. Ook voor de ruimtelijk-economische kansen met de Duitse grensregio's zal dit geïnventariseerd worden. Aangezien de verantwoordelijkheden op het terrein van het ruimtelijke beleid door de Duitse federale overheid aan de deelstaten zijn gedelegeerd, wordt de grensoverschrijdende dimensie aan Duitse zijde door de betrokken deelstaten Nedersaksen en Noordrijnland-Westfalen zelf verkend. Hiervoor zijn de beide subcommissies van de Nederlands-Duitse Commissie voor de Ruimtelijke Ordening (NDCRO) de aangewezen overlegstructuren. Met de deelstaat Noordrijnland-Westfalen is inmiddels een inventarisatie voor strategische samenwerking gemaakt. Ik zal deze inventarisaties op hun ruimtelijke aspecten beoordelen en me ervoor inzetten deze zo goed mogelijk te gebruiken, bijvoorbeeld voor de

nadere uitwerking voor een gezamenlijk strategisch (uitvoerings)kader met Noordrijnland-Westfalen, dat door onze minister-president en de premier van deze deelstaat wenselijk wordt geacht. Daarop aansluitend benadruk ik de noodzaak om de integrale, territoriale samenwerking met de buurregio's in een bredere transnationale context te plaatsen. Daarbij is de beschikbaarheid van voldoende middelen uit het cohesiebeleid 2007–2013 voor transnationale, grensoverschrijdende en interregionale samenwerking van belang.

Uitvoering van het beleid en de ruimtelijke dimensie van EU-beleid

In aansluiting op het beleid in de Nota Ruimte ben ik als minister ook in de uitvoering actief betrokken bij de beoogde versterking van de concurrentiepositie van Nederland, die tevens de kracht en positie van Europa in de wereld ondersteunt. Ruimtelijk EU-beleid en ontwikkeling van meer territoriale cohesie in de Europese Unie kan bijdragen aan meer economische kracht. De EU-ministersconferentie in Rotterdam, van 29 november 2004, was daaraan gewijd. Voor Nederland ligt de nadruk op de aansluiting op en samenhang binnen het Noordwest-Europese economische kerngebied. Ik wil daarbij vooral de nadruk leggen op een betere benutting van de unieke diversiteit aan ruimtelijke condities en ontwikkelingskansen in Europa: diversiteit als kracht. Dat was ook het motto van de informele ministersconferentie in Rotterdam die in mei van dit jaar in Luxemburg een eerste vervolg heeft gekregen. In Rotterdam is onder meer afgesproken dat we niet streven naar een top-down ruimtelijk EU-beleid, maar naar een betere integratie van de ruimtelijke dimensie in het EU-beleid. Subsidiariteit is hierbij het uitgangspunt, evenals het gebruik van bestaande mogelijkheden zonder nieuwe regels, procedures of bureaucratie in het leven te roepen. Dat betekent bijvoorbeeld dat we zullen nagaan of we beter gebruik kunnen maken van ruimtelijke expertise in Europese expertgroepen en Raadswerkgroepen. Ook werk ik met mijn EU-collega's aan een assessment van de «territorial state and perspectives of the Union» die in mei 2007 gereed moet zijn. Deze assessment dient inzicht te verschaffen in de belangrijkste trends en ontwikkelingen in de Europese ruimtelijke (hoofd)structuur en in de impact van EU-beleid op ruimtelijke ontwikkelingen in Europa. Al deze maatregelen moeten bijdragen aan een meer samenhangende benadering van ruimtelijke ontwikkeling in het EU-beleidsproces. Ook moeten ze bijdragen aan de toepasbaarheid en uitvoerbaarheid van EU-beleid in het nationale ruimtelijke beleid van Nederland. Het kabinet geeft zich ook met deze inzet, anders dan SGP/CU suggereren, rekenschap van de internationale context van het ruimtelijk beleid: Nederland is namelijk geen eiland.

2.3 Ontwikkelingsgericht beleid

In uw verslag staat u verschillende malen stil bij het ontwikkelingsgerichte karakter van het beleid dat dit kabinet voorstaat. Eerst wil ik ingaan op hetgeen dit kabinet voorstaat met een ontwikkelingsgerichte aanpak en vervolgens ga ik in op een aantal zorgen die u hebt geuit omtrent de betrokkenheid van de burger en de noodzakelijkheid van een vereveningsrechter.

Van toelatingsplanologie naar ontwikkelingsplanologie: een accentverschuiving

Ontwikkelingsplanologie c.q. gebiedsontwikkeling komt niet in de plaats van toelatingsplanologie. Er is sprake van een accentverschuiving. Deze verschuiving draagt mijns inziens vooral bij aan de verbetering van de kwaliteit van de ruimte en kan vooral zijn vruchten afwerpen bij complexe, regionale opgaven. De grotere flexibiliteit die in de Nota Ruimte in de geformuleerde regels is opgenomen – zoals de saldobenadering voor de Ecologische Hoofdstructuur – is hierin van betekenis.

Een belangrijk accentverschil is dat de nadruk ligt op de uitvoeringsgerichtheid. Door in een vroegtijdig stadium aandacht te besteden aan draagvlak en de financiële haalbaarheid van plannen wordt voorkomen dat goede plannen in een laat stadium niet uitvoerbaar blijken vanwege financiële redenen waardoor het risico bestaat dat wordt ingeleverd op de beoogde kwaliteit.

Een ander accentverschil is de aandacht voor publiek-private samenwerking, naast de publiek-publieke samenwerking. Dat betekent onder meer dat, nadrukkelijker dan bij een meer traditionele aanpak, ideeën en visies (ook van marktpartijen, maar zeker ook van burgers) moeten worden vastgelegd en besproken, alle relevante partijen (inclusief de burgers in het gebied) actief en op tijd worden betrokken en dat er een draagvlak (niet in het minst in financiële zin) voor realisering moet worden gecreëerd. De ervaringen bij het Wieringer-randmeer laten zien hoe groot de invloed van de lokale democratie en van burgers kan zijn. Alle betrokken partijen, inclusief de betreffende overheden, werken samen aan de gebiedsontwikkeling. De overheid is zo een actieve partij die meer doet dan alleen ratificatie achteraf. Dat neemt niet weg dat democratische legitimatie vereist is. Dat is nodig om de kwaliteitsverbetering die met gebiedsontwikkeling beoogd wordt, te kunnen bewerkstelligen. Daarvoor moeten ook creatieve ideeën worden gestimuleerd en de vereiste gebiedskwaliteiten worden geëxpliciteerd. Vereveningsconstructies en kwaliteitsborging tijdens de uitvoering zijn hierbij van belang. Dat betekent een sterke projectgerichte organisatie en een planproces waarbij alle belanghebbenden op tijd en op een goede manier zijn betrokken. De rol van de overheid wordt hierdoor meer een actieve, regisserende en stimulerende dan een volgende en toetsende.

Meer ontwikkelingsplanologie en minder toelatingsplanologie betekent voor het kabinet ook dat er nadruk ligt op wat er wel kan en niet op wat er niet kan, en verder dat er gestuurd wordt op de (hoofd)doelen en niet zo zeer op de daarvan afgeleide instrumenten of voorschriften. In antwoord op de vragen van de leden van het CDA en de SP, heb ik hiermee aangegeven welke meerwaarde ontwikkelingsplanologie kan hebben en tevens dat de betrokken overheid daarbij niet alleen aan het einde van het proces de resultaten formeel vastlegt, zoals de PvdA in uw verslag stelt.

Cultuurverandering

De gebiedsontwikkeling c.q. de ontwikkelingsplanologie die het kabinet voorstaat, vraagt vooral om een cultuurverandering in het ruimtelijke beleid, met meer accent op ontwikkeling en minder op ordening. Die cultuurverandering, waar de leden van het CDA in hun bijdrage op ingaan, is niet alleen aan de orde voor de overheid, maar geldt in feite voor alle betrokkenen bij gebiedsgerichte, ruimtelijke plannen (burgers, maatschappelijke organisaties, marktpartijen). Van belang daarbij is dat ervaring wordt opgedaan. Om die reden heeft het kabinet er voor gekozen gebiedsontwikkeling vooral te stimuleren via uitwisseling van praktijkervaringen («learning by doing»). Hierbij passen de 14 voorbeeldprojecten die in aansluiting op de Nota Ruimte van start zijn gegaan. Deze projecten volg ik en ik kijk uit naar de evaluatie van de ervaringen eind dit jaar. Belangrijk onderdeel van die actie is daarnaast de door de minister van VROM ingestelde adviescommissie Gebiedsontwikkeling (onder leiding van Riek Bakker) die alle voorbeeldprojecten bezoekt en die op grond daarvan adviseert. Verder organiseer ik masterclasses voor lokale en provinciale bestuurders en expertmeetings met organisaties als de Raad voor ruimtelijke ordening, milieu en natuuronderzoek (RMNO), het Interprovinciaal Overleg (IPO), de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), de Vereniging van Nederlandse Projectontwikkeling Maatschappijen (NEPROM) en het NIROV. Daarnaast wil ik u wijzen op het

programma Vernieuwend Ruimtegebruik dat, in het kader van het Besluit Subsidies Investerings Kennisinfrastructuur (BSIK), door het rijk wordt gesteund met een financiële bijdrage van 30 miljoen euro. Binnen dit programma vindt zowel wetenschappelijk onderzoek plaats, als stimulering van praktijkgerichte innovatieve werkwijzen. Onder andere via het tijdschrift NovaTerra wordt verslag gedaan van de uitkomsten. Dit programma is een vervolg op het programma van Habiforum, hetgeen naast kennis van praktijkprojecten, onder andere heeft geleid tot de publicatie van het boek «Meervoudig ruimtegebruik en het management van meerstemmige processen» (2004). Deze praktijkervaringen vormen de basis voor verdere methodologische verdieping en onderbouwing waar u in uw verslag om vraagt. De eerste aanzetten voor die verdieping zijn overigens, mede op mijn initiatief, in de afgelopen jaren reeds gegeven: Het advies van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) over ruimtelijke ontwikkelingspolitiek (1998), de adviezen van de Sociaal-Economische Raad (SER) over de Vijfde Nota en de Nota Ruimte (2001 en 2004), advies van de VROM-raad (Gereedschap voor Ruimtelijke Ontwikkelingspolitiek, 2004) en het RPB-rapport over ontwikkelingsplanologie (2004).

Correctiemechanismen en instrumentarium

Ontwikkelingsgericht werken betekent niet dat er geen enkele beperking meer bestaat in het nationaal ruimtelijk beleid. Het nationaal ruimtelijk beleid bevat namelijk wel degelijk de correctiemechanismen waarnaar de leden van de fracties van SP en Groen Links in uw verslag vragen. Voor belangrijke natuurgebieden is bijvoorbeeld een streng «nee, tenzij»-regime in het leven geroepen en langs de grote rivieren en de kust is, met oog op de veiligheid, aan bebouwing een aantal strenge voorwaarden verbonden. Als waarborg voor internationaal unieke, of voor Nederland kenmerkende landschappen heeft het kabinet een specifiek beleid in de nota opgenomen dat grootschalige verstedelijking uitsluit in nationale landschappen. Dit zijn voorbeelden van de restrictieve eisen die de Nota Ruimte bevat. Met name voor de groene en blauwe functies die financieel-economisch zwakker zijn dan verstedelijking en infrastructuur, is een aantal eisen in het beleid verankerd. Toelatingsplanologie is voor waarborging van dit soort gebiedskwaliteiten onmisbaar. Meer ontwikkelingsplanologie gaat dan ook niet ten koste van een aantal kwetsbare waarden van nationaal belang. Die worden in de Nota Ruimte adequaat beschermd. Het kabinet heeft er daarbij echter voor gewaakt om niet vanuit Den Haag zodanig veel beperkende eisen te stellen dat maatwerk zou worden bemoeilijkt en er amper ruimte voor provincies en gemeenten over zou blijven voor eigen afwegingen. De saldobenadering voor de Ecologische Hoofdstructuur zoals die is opgenomen in de Nota Ruimte, is hiervan een goed voorbeeld.

Om de medeoverheden een belangrijk instrument voor gebiedsontwikkeling aan te reiken, levert het rijk het inhoudelijke kader voor kostenverhaal en verevening. Het wetsvoorstel voor de Grondexploitatiewet biedt een basis voor vrijwillige overeenkomsten over kostenverhaal en verevening. De hierin opgenomen wettelijke criteria bieden een helder richtsnoer voor de kosten die een overheid, desnoods afdwingbaar, bij een project in rekening kan brengen. Ook de bij dat wetsvoorstel horende kostensoortenlijst geeft richting aan de mogelijkheden voor kostenverhaal en verevening. Hierover heeft het kabinet uitvoerig overlegd met de betrokken partijen om het benodigde draagvlak te verkrijgen. De gezamenlijk opgestelde kostensoortenlijst vormt de basis voor een goede verdeling van kosten en opbrengsten. Ik reken er dan ook op dat problemen zoals die in uw verslag aan de orde worden gesteld, zich in de praktijk niet vaak zullen voordoen. Ik verwacht dat de geboden helderheid de onderhandelingen in gebiedsprojecten soepeler kan doen verlopen. Voor het geval

partijen er toch niet samen uitkomen, is een bemiddelaar of scheidsrechter denkbaar, maar die heeft alleen effect indien hij door alle partijen wordt geaccepteerd. Dat is dus niet van buiten of bovenaf op te leggen, zoals de leden van het CDA suggereren. Mocht een dergelijke stap nodig zijn, dan moet deze binnen het gebiedsproject zelf worden genomen en vormgegeven.

Burgerparticipatie

Hiermee kom ik tenslotte op de betrokkenheid van burgers, waar met name de PvdA zich in uw verslag zorgen over maakt. De praktijk wijst uit dat regionaal draagvlak één van de belangrijkste factoren voor goede gebiedsgerichte plannen en voor snelle realisering daarvan is. Dat betekent dat alle betrokkenen tijdig en op een goede wijze bij de planontwikkeling moeten worden «ingeschakeld». Zowel betrokkenheid van burgers bij ruimtelijke plannen, projecten en initiatieven is belangrijk, als de mogelijkheid voor burgers om zelf initiatief te nemen en anderen daarbij te betrekken.

Burgerparticipatie (individueel of via maatschappelijke organisaties) is dus belangrijk voor ontwikkelingsplanologie. Juist door (groepen) burgers in een vroeg stadium bij een ruimtelijke ontwikkeling te betrekken en ze mogelijkheden voor eigen initiatief te geven, kunnen zij op creatieve wijze (mee)werken aan de formulering van de opgave en aan mogelijke integrale oplossingen. Daarmee kan in een vroeg stadium draagvlak ontstaan en wordt de kans verminderd dat hierover verderop in het planproces vertragende discussies ontstaan. Omdat gebiedsgerichte projecten onderling sterk kunnen verschillen wat betreft bijvoorbeeld soort problematiek, planning, tijdshorizon, initiatiefnemer en regisseur, is het niet goed mogelijk één generiek procedé voor de wijze van burgerparticipatie te ontwikkelen. Mijns inziens ligt het meer voor de hand om de betrokken provincies, regio's en gemeenten op te roepen zelf burgerparticipatie op goede en efficiënte wijze te organiseren, deze daarbij te faciliteren en rekening te houden met de specifieke eigenschappen van het betreffende gebiedsgerichte project.

Dat betekent niet dat het rijk hierin geen enkele rol heeft. Terecht wijst de PvdA in het verslag op het VROM-programma «Beleid met burgers». Dat programma biedt burgers de gelegenheid te adviseren over het rijksbeleid. Dit maakt onderdeel uit van de interdepartementale afspraken die in het kader van het Programma Andere Overheid zijn gemaakt. Inmiddels ben ik, in het kader van het project Publieksagenda en Burgerparticipatie, gestart met het betrekken van burgers bij visievorming en de ontwikkeling van beleid op rijksniveau. Dat kan ook in de nabije toekomst al van betekenis zijn voor de ruimtelijke ontwikkeling, bijvoorbeeld bij een aantal uitwerkingen van het beleid van de Nota Ruimte. Ik hecht eraan burgers bij beleidsontwikkeling op rijksniveau te betrekken om daarmee bij te dragen aan draagvlak en vertrouwen in het rijksbeleid. Daarnaast wil ik lessen trekken uit ervaringen op dit terrein bij gebiedsgerichte projecten van provincies en gemeenten. Om die reden heb ik Riek Bakker, als voorzitter van de adviescommissie Gebiedsontwikkeling, gevraagd bij het bezoeken van de voorbeeldplannen ook te kijken naar de manier waarop burgers zijn betrokken. Dit is des te meer van belang omdat gebiedsgerichte projecten zich vaak op regionaal schaalniveau afspelen en ik ben me ervan bewust dat dit specifieke eisen stelt aan de organisatie van burgerparticipatie. De opgedane inzichten en ervaringen met burgerparticipatie op dit schaalniveau kunnen vervolgens breed worden verspreid en gedeeld.

Uw voorstel voor een meldingsplicht voor ontwikkelingsplanologie in de WRO is ingegeven door de wens tot vergroting van de beïnvloeding-

smogelijkheden voor de burger aan de voorkant van het planproces, in de fase van het uitwerken van een plan voor ruimtelijke ontwikkeling, waarin de mogelijkheden voor nieuwe bestemmingsplannen worden ontwikkeld. Ik ben geen voorstander van het opnemen van een dergelijke meldingsplicht. Dat sluit niet aan bij het streven te komen tot minder regelgeving, maar is ook niet nodig. Gemeenten en provincies bereiden ruimtelijke plannen voor met toepassing van de inspraakverordening als bedoeld in artikel 150 respectievelijk 148 van de Gemeentewet en de Provinciewet. Deze inspraakverordeningen geven de mogelijkheid voor burgerparticipatie in de oriënterende fase voorafgaande aan de voorbereiding van ontwerpplannen. Uit mijn eerdere opmerkingen aangaande burgerparticipatie blijkt dat ik meer zie in het ontwikkelen, verzamelen en doorgeven van ervaringen op dit punt. Naar mijn overtuiging zorgt dat ervoor dat alle overheden de nut en noodzaak van goede organisatie van burgerparticipatie inzien. Vele overheden organiseren overigens de laatste jaren al interactieve processen met betrokken burgers, marktpartijen en maatschappelijke organisaties op het schaalniveau dat bij het betreffende plan of project past. Voorts wordt de positie van de burger nog versterkt doordat het onder de nieuwe Wro (in tegenstelling tot de huidige WRO) voor een burger mogelijk wordt om een aanpassing van het bestemmingsplan te verzoeken om bijvoorbeeld een bepaalde ontwikkeling mogelijk te maken. De gemeente dient hierover dan een gemotiveerd besluit te nemen waartegen beroep kan worden ingesteld.

2.4 Instrumentarium

Ik ben ervan overtuigd en heb er vertrouwen in dat de doelen van het kabinetsbeleid, zoals verwoord in de Nota Ruimte, realistisch en haalbaar zijn. Om de doelen nog beter te kunnen realiseren, werkt het kabinet aan een aanpassing van het instrumentarium. Daarbij denk ik met name aan het grondbeleid en de nieuwe Wet ruimtelijke ordening, die, naar ik hoop, binnenkort plenair behandeld gaat worden door de Tweede Kamer en daarna aan u kan worden aangeboden. In uw verslag loopt u daarop al vooruit. Gezien de betekenis van het nieuwe instrumentarium voor de manier waarop het ruimtelijk beleid in de toekomst zal worden opgesteld, kan ik mij daar goed iets bij voorstellen. Ik zal dan ook kort ingaan op een aantal opmerkingen en vragen die hierover in uw verslag waren opgenomen in de verwachting dat ik daarmee tevens bijdraag aan uw voorbereiding voor de behandeling van de nieuwe wet.

Met het oog op de uitvoerbaarheid van de Nota Ruimte beschouw ik het als winst dat deze nota vergezeld gaat van een uitvoeringsagenda. Ik wees daar al een aantal keren op in deze brief. Meer dan in het verleden ligt hiermee het accent op de uitvoering van het nationaal ruimtelijk beleid. Met de leden van de fracties van GroenLinks en SGP/CU ben ik van mening dat ook de modernisering van het instrumentarium bijdraagt aan de uitvoering van de Nota Ruimte. Dit wil mijns inziens echter niet zeggen dat de medeoverheden op dit moment niets anders kunnen doen dan met de armen over elkaar afwachten totdat het nieuwe instrumentarium beschikbaar is. Ook met de huidige WRO zijn provincies en gemeenten in staat om ontwikkelingsgericht vorm te geven aan de uitvoering van het ruimtelijk beleid. Tevens biedt het rijk de nodige ondersteuning door bijvoorbeeld het beschikbaar stellen en bundelen van de budgetten (BDU, BLS, ISV, ILG) en faciliteert het rijk met name de provincies bij de omschakeling naar ontwikkelingsgerichte uitvoering (voorbeeldprojecten en masterclass ontwikkelingsplanologie). Ook doet het rijk zelf het nodige aan de uitvoering van de Nota Ruimte. Ik wijs op de programma-aanpak, gericht op een gecoördineerde inzet van rijksmiddelen in de Randstad (Noordvleugel, Zuidvleugel en Groene Hart) en Zuidoost Brabant/Noord Limburg.

Nieuwe Wro

De medeoverheden worden met de nieuwe Wro en grondbeleidsinstrumenten beter geëquipeerd voor de uitvoering van het ruimtelijk beleid. In dit kader kan ik melden dat recent de wet om planschadevergoedingsovereenkomsten te sluiten, van kracht is geworden. Bij de nieuwe Wro en de modernisering van het grondbeleidsinstrumentarium gaat het verder onder andere om de introductie van de bestemmingsplanbevoegdheid voor provincies, de introductie van de projectbesluitbevoegdheid voor provincies en gemeenten, kortere procedures, de introductie van het voorkeursrecht en onteigeningsbevoegdheid voor provincies, de introductie van de Grondexploitatiewet en het beter mogelijk maken van regionaal kostenverhaal en verevening. Het streven is om al deze instrumenten in januari 2007 daadwerkelijk beschikbaar te hebben.

In aansluiting hierop reageer ik op de vraag van de fractie van de PvdA over de structuurvisie. In de nieuwe Wro is onderscheid gemaakt in instrumenten voor beleidsontwikkeling enerzijds en voor juridische normstelling anderzijds. De structuurvisie is het document voor strategische beleidsvorming voor gebiedsontwikkeling. Deze visie en de wijze van totstandkoming en verkrijging van draagvlak zijn vorm- en procedurevrij. Hiermee verkrijgt de structuurvisie de in de praktijk gewenste flexibiliteit en wordt volop gelegenheid geboden om alle betrokken partijen bij de beleidsvoorbereiding en -vorming te betrekken op een wijze die het meest geëigend is. Veel meer dan de huidige ruimtelijke plannen is de structuurvisie een beleidsdocument waarin de belangen van overheden, ontwikkelaars en maatschappelijke organisaties bij elkaar worden gebracht en biedt de structuurvisie de mogelijkheid de rol van alle bij de gebiedsontwikkeling betrokken partijen te benoemen. De structuurvisie is hiermee het beleidsdocument dat de ruimtelijke basis vormt waarin de belangen van overheden, ontwikkelaars en maatschappelijke organisaties bij elkaar worden gebracht. Juist daarin zit de verbindende werking van de structuurvisie. Zoals bij paragraaf 2.2 al aangegeven, ligt het in de rede dat gemeenten en provincies structuurvisies voorbereiden met toepassing van artikel 150 respectievelijk 148 van de Gemeentewet en de Provinciewet die de inspraakverordening betreffen en de mogelijkheid geven voor burgerparticipatie in de oriënterende fase voorafgaande aan de voorbereiding van ontwerpplannen. In de structuurvisie wordt aangegeven op welke wijze en met welk instrumentarium het in de visie opgenomen beleid zal worden gerealiseerd. Voor zover onderdelen van de structuurvisie worden uitgevoerd door middel van vaststelling of aanpassing van de burger bindende bestemmingsplannen, bevat het wetsvoorstel voor de nieuwe Wro adequate mogelijkheden voor de indiening van zienswijzen en het instellen van beroep in het kader van de bestemmingsplanprocedure. Voorzover de structuurvisie kaderstellend wordt voor m.e.r.-plichtige activiteiten, zal de Wet Milieubeheer voorzieningen gaan bevatten voor de opstelling van een strategische milieubeoordeling (smb) en de betrokkenheid van burgers.

De nieuwe Wro biedt mogelijkheden voor kaderstelling door de provincie vooraf via algemene regels neergelegd in een provinciale verordening. Deze regels dienen in het gemeentelijk bestemmingsplan te worden verwerkt. Ook krijgt de provincie de bevoegdheid om zelf een bestemmingsplan vast te stellen. De nieuwe Wro biedt de provincie voorts de mogelijkheid om (achteraf) te interveniëren richting gemeenten via het instrument aanwijzing. Met een zogenoemde reactieve aanwijzing is het mogelijk een vanuit provinciaal belang onwelgevallig bestemmingsplan tegen te houden. Burgemeester en wethouders zijn belast met de zorg voor de handhaving van de regels die vanuit een oogpunt van goede ruimtelijke ordening zijn gesteld. Het rijk ziet daarop toe. De nieuwe Wro voorziet de provincie derhalve van een adequaat instrumentarium voor

sturing vooraf en zonodig interventie achteraf. De provincies zijn via het Interprovinciaal Overleg (IPO) al in een vroeg stadium betrokken bij de ontwikkeling van de nieuwe Wro en de inmiddels in voorbereiding zijnde invoeringsbegeleiding. Ik hoop dat ik hiermee de zorgen van de fracties van D66 en OSF op dit punt heb kunnen wegnemen.

Grondbeleid

Het wetsvoorstel voor de nieuwe Grondexploitatiewet is op 1 september 2005 aan de Tweede Kamer aangeboden (met kenmerk 30 218, nr. 2). Dit wetsvoorstel biedt een eenduidige regeling voor kostenverhaal en het stellen van een aantal locatie-eisen in het geval van particuliere locatieontwikkeling. In het veld – zowel bij gemeenten als bij de projectontwikkelaars – is er draagvlak voor het wetsvoorstel. Ik hoop dan ook op een voortvarende parlementaire behandeling van dit wetsvoorstel.

In uw verslag refereren de leden van de fractie van GroenLinks aan het onderzoek «Grondposities voor wijziging van de Wet voorkeursrecht gemeenten». Dit onderzoek is uitgevoerd door het onderzoeksinstituut OTB in opdracht van het Ministerie van VROM, naar aanleiding van vragen van het lid Van der Lans. Per brief van 27 september 2004 is dit onderzoek door mij aangeboden aan de Eerste Kamer (met kenmerk 27 750, A). Het onderzoek laat zien dat ontwikkelaars op ongeveer 5 280 hectare door middel van optie- en koopovereenkomsten grondposities hebben ingenomen, vooral op gronden in het buitengebied (uitleglocaties) met het oog op toekomstige woningbouw. Mede op basis van dit onderzoek kan inderdaad gesteld worden dat projectontwikkelaars sterke grondposities hebben verworven. Voor de voortgang van de woningproductie beschouw ik deze positie van projectontwikkelaars overigens niet als een groot probleem, juist omdat deze partijen veelal grondposities hebben ingenomen met het oog op woningbouw. Wel betekent dit dat gemeenten voor het bouwtempo, de woningdifferentiatie en de kwalitatieve aspecten meer afhankelijk zijn geworden van projectontwikkelaars. Deze veranderende verhouding op de markt van locatieontwikkeling is een belangrijke aanleiding voor modernisering van het grondbeleid-instrumentarium.

In de eerste plaats wijs ik op een tweetal recent doorgevoerd wijzigingen in de Wet voorkeursrecht gemeenten. Vanaf 2002 zijn de mogelijkheden om het voorkeursrecht te ontgaan met behulp van optie-overeenkomsten en koopovereenkomsten met uitgestelde levering in belangrijke mate beperkt. In de tweede plaats is in februari 2004 een aanzienlijke uitbreiding van de werkingssfeer van de Wet voorkeursrecht gemeenten (Wvg) in werking getreden. Deze uitbreiding houdt in dat alle gemeenten ten behoeve van de realisering van alle ruimtelijke functies (behalve voor agrarische functies) het voorkeursrecht kunnen vestigen. Deze aanpassingen in de Wvg bieden gemeenten meer slagkracht bij het voeren van actief grondbeleid.

In de tweede plaats is, gegeven de sterke grondposities van projectontwikkelaars, mijns inziens echter ook een versterking van het instrumentarium voor faciliterend grondbeleid noodzakelijk. Hiertoe is op 1 september 2005 het wetsvoorstel voor de Grondexploitatiewet bij de Tweede Kamer ingediend. Dit voorstel voor een Grondexploitatiewet biedt, zoals aangegeven, een eenduidige regeling voor het verhalen van kosten en het stellen van een aantal locatie-eisen bij particuliere locatieontwikkeling. Het uitgangspunt van dit wetsvoorstel is vrijwillige samenwerking tussen gemeenten en projectontwikkelaars, maar voor situaties waarin partijen er niet uitkomen biedt de Grondexploitatiewet een publiekrechtelijke «stok achter de deur». Gemeenten kunnen met deze wet de kosten van publieke voorzieningen verhalen op de ontwikkelaar en

bijvoorbeeld eisen dat op de betreffende locatie ook sociale woningbouw gerealiseerd wordt of kavels beschikbaar komen voor particulier opdrachtgeverschap. Al met al betekent de Grondexploitatiewet een versterking van de regie van een gemeente bij particuliere locatieontwikkeling. De Grondexploitatiewet kan, afhankelijk van de parlementaire behandeling, in januari 2007 in werking treden. Met de Grondexploitatiewet kunnen overigens ook de zogenoemde free riders worden aangepakt.

Het derde element dat ik naar voren wil halen, is de discussie over de eventuele afschaffing van het zelfrealisatierecht in relatie tot marktwerking op woningbouwlocaties. Het kabinet deelt niet de stelling dat dit zelfrealisatierecht, de koppeling tussen het eigendoms- en het bouwrecht, zou moeten worden afgeschaft. De bezwaren tegen de afschaffing van het zelfrealisatierecht ziet het kabinet in het bijzonder in verband met het proportionaliteitsbeginsel van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en de fundamentele vrijheden (EVRM) waarin in het eerste protocol onder meer het eigendomsrecht beschermd wordt. Het kabinet heeft zijn standpunt hieromtrent per brief van 25 oktober 2004 aan de Tweede Kamer kenbaar gemaakt (met kenmerk 27 581, nr. 19h). Naar aanleiding van een Algemeen Overleg dat ik op 1 februari 2005 met leden van de Tweede Kamer heb gevoerd, laat ik op dit moment nader onderzoek verrichten naar de gevolgen van een eventuele afschaffing van het zelfrealisatierecht. Dit onderzoek heeft betrekking op de juridische, financiële en economische aspecten van een eventuele afschaffing van het zelfrealisatierecht, alsmede op het mogelijke effect van meer marktwerking op de kwaliteit van woningbouwlocaties. Op basis van deze onderzoeken zal het kabinet, zo mogelijk nog in 2005, bezien of een aanpassing van zijn standpunt over het zelfrealisatierecht aan de orde is, dit in het licht van onder meer de mogelijkheden die de Grondexploitatiewet zal bieden en eventuele andere mogelijkheden om het zelfrealisatierecht een minder plaats- en ontwikkelingsgebonden karakter te geven.

In de vierde plaats wil ik niet onvermeld laten dat ook het kabinet voorstander is van meer marktwerking op ontwikkelingslocaties. Het kabinet heeft hierbij een voorkeur voor een geleidelijke groei naar meer marktselectie in de gemeentelijke grond- en woningmarkt in plaats van het «van bovenaf» wettelijk verplicht stellen van bedoelde marktwerking. Per brief van 25 oktober 2004 (met kenmerk 27 581, nr. 19h) heeft het kabinet aan de Tweede Kamer kenbaar gemaakt te kiezen voor een stimulerend en voorwaardenscheppende benadering om meer marktwerking op ontwikkelingslocaties te bewerkstelligen. Belangrijke elementen in deze aanpak zijn een nulmeting naar het gebruik van methoden voor concurrentiebevordering, een handreiking waarin methoden voor concurrentiebevordering onder de aandacht worden gebracht, het bevorderen van meer transparantie van de door gemeenten gemaakte keuzen bij locatieontwikkeling en, na vier jaar, een evaluatie van door gemeenten gevoerde beleid. Wanneer bij de evaluatie blijkt dat onvoldoende resultaat is geboekt, kunnen alsnog zwaardere middelen in overweging worden genomen.

Tot slot wil ik hier ingaan op de vraag van de SP over de dubbele pettenproblematiek en de rechtszekerheid van burgers. Tot in de jaren tachtig van de vorige eeuw was het gebruikelijk dat gemeenten een actief grondbeleid voerden. Gemeenten kochten grond aan, wijzigden de bestemming, maakten de grond bouwrijp en verkochten de bouwrijpe gronden. De overheid had daarmee een bepalende rol op de ontwikkelingsmarkt. Die praktijk is tegenwoordig veel minder vanzelfsprekend. Meer en meer is de overheid één van de partners in een gebiedsontwikkeling en wordt samengewerkt met private organisaties. De overheid kan zich daarbij concentreren op het realiseren van de publieke

doelen. Het kabinet is ervan overtuigd dat deze sterkere participatie van het veld vanuit het oogpunt van het beter benutten van ruimtelijke potenties en een efficiënt werkende overheid een gezonde ontwikkeling is. Per ontwikkelingsproject kan de rol van de betrokken overheden en private partijen worden bepaald. Dit geldt eveneens voor de te kiezen grondbeleidsstrategie van de overheid (actief of faciliterend) en daarmee voor de risicoverdeling. Het spreekt voor zich dat de risico's van participatie door de overheid moeten worden beperkt. Juist publiek-private samenwerking biedt daarvoor betere mogelijkheden dan het systeem uit het verleden, aangezien ook private partijen nu risico's dragen. De positie van burgers is gewaarborgd door de verschillende vormen van inspraak bij de planvorming. Bij ontwikkelingen betrokken private partijen zullen bovendien zo goed mogelijk willen aansluiten bij de vraag in de markt. Ook zij houden daarom rekening met de wensen van burgers. Rechtsbescherming wordt geboden in de planologische procedures en de bestaande beroepsmogelijkheden. In het verleden zijn verder al maatregelen genomen om de gemeenteraad als controlerend orgaan een beter overzicht te geven van ontwikkelingsprojecten, zoals het verscherpen van de comptabiliteitsvoorschriften voor gemeenten inzake het grondbeleid (Besluit Begroting en Verantwoording).

2.5 Specifieke vragen en opmerkingen

2.5.1 SER-ladder

In uw verslag vragen de leden van Groen Links waarom de SER-ladder en de daarin opgenomen systematiek niet is opgenomen in de basiskwaliteit. Dit berust echter op een misverstand. De Nota Ruimte doet (in paragraaf 2.3.2.3) namelijk wat u vraagt. In de nota is, als onderdeel van de planologische kernbeslissing, opgenomen dat een beargumenteerd en met berekeningen gestaafde onderbouwing van streek- en structuurplannen, die rekening houdt met zorgvuldig ruimtegebruik, herstructurering en transformatie en met de samenhang tussen vernieuwing en uitleg (die onder meer kan bijdragen in de noodzakelijke «schuifruimte») noodzakelijk is. Daaraan is nog toegevoegd dat er gestreefd moet worden naar een verdichtingspercentage van maar liefst 40% en dat uitbreidingsmogelijkheden in het buitengebied altijd in samenhang met de opties binnen bestaand stedelijk gebied moeten worden bekeken. Bewust kiest het kabinet er echter voor geen uitvoeringsvolgorde op te leggen.

2.5.2 EHS-saldobenadering

Naar aanleiding van vragen van de leden van D66 en de OSF, ga ik in op de saldobenadering bij de Ecologische Hoofdstructuur (de EHS-saldobenadering). De EHS-saldobenadering is bedoeld om een meer ontwikkelingsgerichte aanpak, die zowel ruimte biedt aan ondernemers als aan de natuur, te bevorderen. Dit kan wanneer een combinatie van projecten of handelingen wordt ingediend die tevens tot doel heeft de kwaliteit en/of kwantiteit van de EHS op gebiedsniveau per saldo te verbeteren, bijvoorbeeld als tegelijkertijd een fysieke barrière binnen het beschermde natuurgebied wordt gesaneerd. Hierdoor kan een meer aaneengesloten Ecologische Hoofdstructuur worden verkregen, of worden EHS-gebieden beter met elkaar verbonden. Op die manier wordt de gehele Ecologische Hoofdstructuur kwalitatief sterker en worden knelpunten in de ruimtelijke ontwikkeling opgelost. De Nota Ruimte geeft de randvoorwaarden voor de gebiedsvisie en de toepassing van de saldobenadering op basis van deze gebiedsvisie. Rijk en provincies werken op dit moment aan uitwerking en invulling van het beleidskader EHS-saldobenadering.

Het kabinet is overigens een groot voorstander van zowel kwalitatieve als kwantitatieve verbetering van de EHS. Daar waar de aantasting alleen de kwantiteit van de Ecologische Hoofdstructuur betreft, dient zodanig gecompenseerd te worden dat de EHS in kwantitatieve zin ten minste gelijk blijft. Betreft de aantasting de kwaliteit van de EHS, dan kan gecompenseerd worden in nieuwe kwaliteit dan wel door middel van extra hectares ter compensatie van de verloren gegane kwaliteit. Het kabinet is van mening dat de afwegingsruimte teveel wordt ingeperkt als dit laatste niet meer mogelijk is. Bij het opstellen van dit beleidskader voor de toepassing van de saldobenadering komt het behoud van kwaliteit uitdrukkelijk aan de orde. De bescherming van de wezenlijke kenmerken en waarden van de EHS-gebieden vindt plaats door toepassing van het zogenoemde «nee-tenzij»-regime, zoals dat in de Nota Ruimte is verwoord.

2.5.3 Schiphol

De verdere ontwikkeling van Schiphol als mainport, waar de leden van D66 en OSF in uw verslag naar vragen, is een belangrijke pijler van het nationaal ruimtelijk beleid. Schiphol neemt dan ook een belangrijke plek in de Nota Ruimte (en de daarin opgenomen nationale Ruimtelijke Hoofdstructuur) in.

In de afgelopen jaren is bestudeerd hoe er in Nederland met luchtvaart omgegaan moest worden. De mogelijkheden van een andere locatie dan Schiphol is daarbij ook expliciet aan de orde geweest. De optie van een luchthaven in de Noordzee was één van de opties. Aan deze optie kleven echter vele onzekerheden en nadelen, zoals de hoge aanlegkosten. Het kabinet Kok-II heeft daarom niet ingezet op deze optie en gekozen voor ontwikkeling van Schiphol op de huidige locatie. Een «Noordzeescenario» is ook in het huidige kabinet reeds als onhaalbaar en niet realistisch betiteld. Dit is ook met de Tweede Kamer besproken. Het kabinet richt zich daarom primair op de verdere ontwikkeling van Schiphol in de wetenschap dat deze luchthaven vlakbij de grootste stad van Nederland en in het meest verstedelijkte deel van het land ligt. Iets vergelijkbaars geldt overigens voor de meeste grote luchthavens in de wereld. De grote steden zijn immers de herkomst of bestemming van de meeste reizigers en van het grootste deel van de vracht.

De betekenis van Schiphol voor de ruimtelijk-economische dynamiek van de (Noordvleugel van de) Randstad, maar ook voor de concurrentiekracht van Nederland als geheel, is groot. Daarom zet het kabinet zich ervoor in dat Schiphol zijn positie (als mainport) behoudt. Met nieuwe verstedelijking rond de luchthaven moet dan ook terughoudendheid worden betracht. Het Luchthavenindelingsbesluit en de Nota Ruimte zorgen daarvoor. Dit is echter iets anders dan een stand-still, waarvan in uw verslag sprake is. Het kabinet werkt niet voor niets met de regio aan de verdere ontwikkeling van Almere en heeft de betrokken provincies gevraagd de verstedelijkingsmogelijkheden in de Haarlemmermeer en de Bollenstreek in beeld te brengen. Op die manier wordt duidelijk welke mogelijkheden er ten zuidwesten en ten noordoosten van Amsterdam zijn, zodat verstedelijkingskeuzen in samenhang kunnen worden gemaakt. Ik ben ervan overtuigd dat, ondanks de beperkingen die Schiphol stelt, er voldoende mogelijkheden zijn voor de noodzakelijke ruimtelijke ontwikkeling in de (Noordvleugel van de) Randstad.

Begin 2006 zal de Tweede Kamer de evaluatie van de Schipholwet ontvangen. Deze evaluatie vormt, samen met de mainport-analyses waaraan het kabinet werkt, de basis voor de visie van het kabinet op de verdere ontwikkeling van Schiphol. Het kabinet streeft ernaar voor het

zomerreces van 2006 kenbaar te maken welke conclusies het uit deze beide analytische rapporten trekt en welk standpunt het heeft over de verdere ontwikkeling van de mainport. Bij dat standpunt zal het kabinet rekening houden met andere grote projecten in de Noordvleugel en de ruimtelijk-economische ontwikkeling van de Randstad in het algemeen. Het kabinet zal alle aangeboden adviezen en verbetervoorstellen, waaronder het advies van de Raad voor Verkeer en Waterstaat, daarbij betrekken.

2.5.4 Bedrijventerreinen

De leden van GroenLinks en die van D66 en de OSF hebben enkele vragen gesteld over bedrijventerreinen. De vragen richten zich op de voorwaarden voor een efficiënt gebruik van de ruimte op bedrijventerreinen. Daarbij gaat het om een efficiënt ruimtegebruik op bedrijventerreinen zelf en anderzijds om een efficiënte planning van bedrijventerreinen: het laatste voorkomt tekorten en overschotten aan bedrijventerreinen, het eerste zorgt ervoor dat wat er aan bedrijventerreinen aangelegd wordt, ook daadwerkelijk efficiënt benut wordt.

Ten aanzien van een efficiënt gebruik van de ruimte op bedrijventerreinen, geef ik u mee dat in de Nota Ruimte revitalisering, herstructurering en transformatie stevig zijn neergezet. In paragraaf 2.3.2.4 van de nota staat bijvoorbeeld: «Het streefgetal voor de realisatie van woningen en arbeidsplaatsen in het bestaande bebouwde gebied is 40% van het bestaande uitbreidingsprogramma.» In het Actieplan Bedrijventerreinen wordt dit principe verder uitgewerkt door de beschikbare middelen voor bedrijventerreinen nagenoeg volledig in te zetten op herstructurering van bedrijventerreinen.

Gemeenten en provincies beschikken mijns inziens over voldoende instrumenten voor efficiënte benutting van het ruimtegebruik bij bestaande en nieuwe bedrijventerreinen. Ook het onderzoek dat in het kader van de MDW-IRB-werkgroep¹ is uitgevoerd naar «Zorgvuldig ruimtegebruik op bedrijfslocaties (Buck, 2002)», komt tot deze conclusie. Tot het instrumentarium behoren onder andere de mogelijkheden om ten behoeve van een zorgvuldig ruimtegebruik minimale bebouwingspercentages en bouwhoogtes in het bestemmingsplan op te nemen, bestemmingsplannen te toetsen op zorgvuldig ruimtegebruik, eisen te stellen in een stedenbouwkundig plan en voorwaarden te stellen bij de gronduitgifte. Daarnaast kunnen decentrale overheden bedrijventerreinmanagement stimuleren, regionale grondbedrijven oprichten die zich inzetten voor zorgvuldig ruimtegebruik, kennis uitwisselen, voorbeeldprojecten starten en «scans» maken van het zorgvuldig ruimtegebruik. Verder legt de Nota Ruimte de algehele regie van het bedrijventerreinenbeleid en het locatiebeleid in algemene zin en als onderdeel van het bundelingsbeleid, neer bij de provincies (zie paragraaf 2.3.2.6 van de Nota Ruimte). Zij werken dit op regionaal niveau uit. Daartoe behoort ook de regionale afstemming van nieuwe of uit te breiden bedrijventerreinen. Bij de afweging betreft de provincie ten minste de verschillende elementen uit het bundelingsbeleid en het locatiebeleid. Daarmee is een integrale afweging gewaarborgd en kan in Nederland geen bedrijventerrein van enige omvang gerealiseerd worden zonder instemming van de provincies (of de WGR-plusgebieden).

Voor het beleid met betrekking tot bedrijventerreinen, is in de Nota Ruimte aangegeven dat de decentrale overheden uitbreidingsmogelijkheden in het buitengebied altijd in samenhang met opties in het bestaande bebouwde gebied moeten bezien. Het kabinet heeft in de planologische kernbeslissing aangegeven dat daarbij de SER-ladder een

¹ Marktwerking, Deregulering en Wetgevingskwaliteit -Intensief Ruimtegebruik op Bedrijventerreinen.

bruikbaar redeneerschema is. Het schema is hiermee niet dwingend voor de beleidskeuzen of voor de uitvoering van het beleid, maar het kan wel een zorgvuldige afweging en een duurzaam ruimtegebruik ondersteunen. Met het in de Nota Ruimte geformuleerde beleid voor bedrijventerreinen en de versterking van de provinciale regierol is van rijkswege voldoende waarborg geboden tegen negatieve effecten van mogelijke concurrentie tussen gemeenten. Het rijk zal zich daarom vooral richten op het provinciale beleid zelf. Dat moet passen binnen het beleid van de Nota Ruimte. Het accent licht daarmee op doorwerking van het rijksbeleid naar de provincies. Deze rijksinzet is preventief van karakter. Daarnaast toetst de VROM-Inspectie de bestemmingsplannen. Voor de uitvoering van haar beleid beschikt de provincie, zoals hierboven aangegeven, over voldoende instrumenten. Overigens is parkmanagement een aanvullend vereiste bij de realisatie van Top-projecten in het kader van het Actieplan Bedrijventerreinen. De voorwaarde van verplichte deelname aan parkmanagement bij de aanleg van nieuwe terreinen is inmiddels ook door veel gemeenten overgenomen.

Ik ben met de fractie van Groen Links van mening dat voor een goede planning van bedrijventerreinen een goede ramingsmethodiek van vraag en aanbod van bedrijventerreinen noodzakelijk is. Het rijk faciliteert dit door middel van de Bedrijfslocatiemonitor (BLM) en het Integraal Bedrijventerreinen Informatiesysteem (IBIS). BLM geeft een prognose, opgesteld door het Centraal Planbureau (CPB). IBIS geeft de daadwerkelijk beschikbare locaties. In die zin zijn de in de Nota Ruimte genoemde oppervlakten slechts een indicatie en geen taakstelling. De prognose is beleidsarm. Dat wil zeggen dat deze uitgaat van wat de afgelopen jaren gebruikelijk is geweest en geen rekening houdt met beleidsintensivering of een beleidsmatige afweging. Die zullen in iedere situatie opnieuw gemaakt worden en dit gebeurt ook, zoals bijvoorbeeld in het geval van de Moerdijkse Hoek in de provincie Noord-Brabant.

Met de Nota Ruimte wordt niet alleen om een integrale afweging en doorwerking van de rijksregels gevraagd, maar ook het belang van een rekenkundige onderbouwing van streek- en structuurplannen onderstreept. Ik ben dan ook van mening dat de Nota Ruimte voldoende waarborgen biedt voor een goed onderbouwd (zowel ramingstechnisch als politiek beleidsmatig) provinciaal en regionaal programma voor bedrijventerreinen.

2.5.5 Randstad

De rijksvisie op het nationaal stedelijk netwerk Randstad Holland is geformuleerd in hoofdstuk 4 van de Nota Ruimte. Die visie bouwt voort op de adviezen die het kabinet van verschillende kanten kreeg naar aanleiding van het eerdere ontwikkelingsbeeld Deltametropool en het voorgenomen beleid uit de Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening. Het kabinet schetst in de Nota Ruimte een perspectief voor het grootste stedelijke netwerk van Nederland, vanuit het besef dat het in Nederland het politieke, bestuurlijke, sociale en culturele hart is én de belangrijkste economische motor van logistiek, zakelijke en financiële dienstverlening en toerisme. Het kabinet realiseert zich dat de Randstad concurreert met andere grote steden en metropolitane gebieden in (en buiten) Europa als het gaat om vestiging van nieuwe bedrijven en instellingen. Het kabinet heeft zich ten doel gesteld om voor de langere termijn de concurrentiepositie en de samenhang van de Randstad als geheel te versterken. Daarop is de rijksinzet primair gericht.

Eén van de uitdagingen is om bij de uitvoering van het beleid keuzen op het juiste schaalniveau te maken, afhankelijk van het betreffende

onderwerp. Ingegeven door het feit dat een aantal opgaven op een lager schaalniveau ligt dan dat van de Randstad als geheel, gaat het kabinet in de Nota Ruimte, naast de aangegeven inzet en ambitie voor het stedelijk netwerk als geheel, in op de ruimtelijke keuzen voor elk van de vier deelgebieden (Noordvleugel, Zuidvleugel, Utrechtse regio en Groene Hart). Daarmee laat het kabinet zien de adviezen van de Sociaal-Economische Raad (SER) en de VROM-raad ter harte te nemen. In de Nota Ruimte geeft het kabinet verder aan welke het ziet als de belangrijkste pijlers zijn van het stedelijk netwerk (en de deelgebieden waaruit het is opgebouwd) en is een aantal ruimtelijke beleidskeuzen opgenomen die richting geven aan de ruimtelijke ontwikkeling. Op de korte termijn werkt het kabinet aan de uitvoering van verschillende projecten. Voor een aantal daarvan is de onderlinge samenhang en rijksverantwoordelijkheid zo groot dat het kabinet ervoor heeft gekozen deze onder te brengen in een rijksprogramma met één bewindspersoon als aanspreekpunt (zie ook paragraaf 2.1 van deze brief). Met deze programma-aanpak zet het kabinet zoveel mogelijk gezamenlijk met de medeoverheden, maatschappelijke organisaties en het bedrijfsleven, de visie op de Randstad om in een samenhangende aanpak van concrete projecten.

In reactie op de vraag van D66 en OSF naar rol en taakverdeling in de Randstad is het belangrijk allereerst duidelijk te maken dat de Regio Randstad een samenwerkingsverband is tussen de provincies, gemeenten en kaderwetgebieden in de Randstad Holland. Het dagelijks bestuur van de Regio Randstad en een delegatie van het kabinet, onder mijn aanvoering, voeren regelmatig overleg in de Bestuurlijke Commissie Randstad over agendering, afstemming en prioritering van de uitvoering van beleid van rijk en regio voor de Randstad. Een dergelijk overleg van rijk en regio is van betekenis voor realisatie van de in de Nota Ruimte verwoorde doelstelling voor de Randstad. Voor de uitvoering van ruimtelijke rijksprojecten werken rijk en regio samen via de programma-aanpak Nota Ruimte. De minister van VROM is eindverantwoordelijk voor al deze rijksprogramma's. Afstemming tussen de programma's met de regio vindt plaats in de Bestuurlijke Commissie Randstad. De eindverantwoordelijkheid voor het Randstadbeleid ligt bij het rijk, voorzover het de nationale Ruimtelijke Hoofdstructuur betreft. Coördinatie vindt plaats in de hiervoor genoemde Bestuurlijke Commissie Randstad. De samenwerking binnen de Regio Randstad wordt op dit moment door de regio zelf geëvalueerd. Het is in eerste instantie aan de betrokken decentrale overheden zelf om daar een mening over te vormen en eventuele conclusies aan te verbinden.

2.5.6 Hoeksche Waard

Bij de behandeling van de Nota Ruimte in de Tweede Kamer is uitgebreid gesproken over de beschikbaarheid van ruimte voor bedrijventerreinen in relatie tot de Rotterdamse haven en het Rijnmondgebied. In het bijzonder is in dit verband stil gestaan bij de Hoeksche Waard. Daarbij is ook gesproken over de relatie tussen het nationaal landschap Hoeksche Waard en het nationale belang van een bedrijventerrein gerelateerd aan de mainport in de Hoeksche Waard.

Een zo groot mogelijk deel van de Hoeksche Waard zal onderdeel moeten worden van het nationaal landschap. De grens zal zo moeten worden getrokken dat de ruimtereservering voor het bovenregionale bedrijventerrein en het globale tracé voor de mogelijk toekomstige A4-zuid, erbuiten komen te liggen.

Het kabinet heeft ook toegezegd om samen met de betrokken overheden te onderzoeken of bestaande terreinen voor droge havengerelateerde

bedrijvigheid in de regio Rijnmond en Drechtsteden beter kunnen worden benut. Uit dit onderzoek zal moeten blijken wat de optimale omvang van het bedrijventerrein in de Hoeksche Waard is om aan de ruimtebehoefte van de Rotterdamse regio te voldoen.

Het onderzoek is inmiddels gestart. De onderzoeksresultaten worden medio december 2005 verwacht. Een klankbordgroep van enkele onafhankelijke deskundigen zal over de uitkomsten worden geraadpleegd. Verder is voor dit onderzoek een begeleidingscommissie ingesteld met vertegenwoordigers uit de Hoeksche Waard en van de Drechtsteden, de Stadsregio Rotterdam en de provincie Zuid Holland. De provincie Zuid-Holland vervult de regierol wanneer het in aansluiting op het onderzoek daadwerkelijk komt tot ontwikkeling en realisatie van het door het kabinet beoogde bedrijventerrein in de Hoeksche Waard. Ik ga ervan uit de vragen van D66, OSF en SGP/CU hiermee afdoende te hebben beantwoord.

2.5.7 Zuidplaspolder

Naar aanleiding van de zorgen van de leden van SGP/CU ga ik hierbij in op de Zuidplaspolder, als onderdeel van de Zuidvleugel van de Randstad. In dit gedeelte van de Randstad bestaat een grote behoefte aan ruimte voor woningbouw, glastuinbouw, bedrijventerreinen, maar ook voor natuur en recreatie. De ruimtedruk is relatief groot en deze heeft in het verleden al geleid tot een verdere «verstening» en «verrommeling» van het gebied. De woningbouwbehoefte betreft vooral de vraag uit de Rotterdamse regio en voor een deel de natuurlijke aanwas van de bestaande kernen uit het gebied. Terecht wordt in uw verslag gewezen op de mogelijke aantrekkingskracht op koopkrachtige burgers uit omliggende steden en met name uit Den Haag en Rotterdam. Het is daarom van het grootste belang de plannen nauwgezet af te stemmen met deze gemeenten. Het is echter onmogelijk de gehele woningbouwbehoefte van de Zuidvleugel te accommoderen zonder nieuwe uitleglocaties.

Voor de glastuinbouw bestaat de vraag uit herhuisvestingsruimte vanuit de driehoek Rotterdam-Zoetermeer-Gouda en vestiging van nieuwe bedrijven van elders (met name uit het Westland). De versterking van de greenports in de nabijheid van het bestaande tuinbouwcomplex is van groot ruimtelijk-economisch belang. De ligging van de Zuidplaspolder is in de nabijheid van zowel de bestaande verstedelijking van de Zuidvleugel als van het glastuinbouwcomplex. Met een integrale, planmatige benadering voor dit gebied kan zowel tegemoet worden gekomen aan de behoefte aan verstedelijking en «glas» en tegelijk de meer waardevolle delen van het Groene Hart en de Hoeksche Waard worden ontzien. Het gebied tussen Den Haag en Rotterdam is al in hoge mate verstedelijkt en biedt, naast de verdichtingmogelijkheden, onvoldoende ruimte – zowel in kwalitatieve als kwantitatieve zin – voor nog verder gaande verstedelijking. Vooral om deze redenen acht ik de Zuidplaspolder en omgeving het beste alternatief voor nieuwe woningbouw (in uitleglocaties) in de Zuidvleugel. Bij de geboden ruimte voor deze verstedelijking heb ik ook laten meewegen dat het gebied naar verwachting goed aan te sluiten is op de bestaande verkeers- en vervoersinfrastructuur (spoor en weg). De effecten op de bereikbaarheid als gevolg van het programma voor de Zuidplaspolder worden verder verkend in het kader van de planontwikkeling voor de Zuidplaspolder en de netwerkanalyse verkeer en vervoer voor de Zuidvleugel. In het verlengde hiervan zullen, zo nodig, afspraken worden gemaakt over de aanpassing en financiering van hoofdwegen en onderliggend wegennet.

De regionale plannen voor het gebied gaan niet uit van één grote, nieuwe stad, maar van verstedelijking in verschillende, kleinere kernen, passend en aansluitend aan de bestaande kernen in het gebied en zodanig vormgegeven dat het voldoet aan het in de Nota Ruimte vastgestelde ruimtelijk waterbeleid. Dit betekent dat, gezien de diepe ligging van het gebied in combinatie met de ondergrond (dikke veenpakketten), creatief moet worden geanticipeerd op de eisen die het water stelt. Bij de planvorming voor de Zuidplaspolder wordt de lagenbenadering toegepast. De ondergrond (water en bodem) is sturend voor de occupatiemogelijkheden in het gebied. Het zuidwestelijke deel van de polder, ten zuiden van de rijksweg A20, ligt zeer laag en bestaat uit veen. Verdere verstedelijking of de aanleg van nieuwe glastuinbouw liggen hier niet voor de hand; vernatting biedt hier meer perspectief. In andere delen van de polder, waar de bovenlaag klei is, is verstedelijking en glastuinbouw makkelijker in te passen, onder de voorwaarde dat nadelige invloeden op het watersysteem, waterneutraal of waterpositief worden gecompenseerd.

2.5.8 Noordzee

Er maken steeds meer functies gebruik van de Noordzee. In aansluiting hierop is in de Nota Ruimte ruimtelijk rijksbeleid geformuleerd voor (het Nederlandse deel van) de Noordzee; dat is voor het eerst in de geschiedenis. In de Nota Ruimte heeft het kabinet ervoor gezorgd dat relatief kwetsbare functies worden gewaarborgd. Het stappenplan en het beleid voor de in de nota aangegeven ecologisch waardevolle gebieden op zee, zijn hiervan een uitdrukking. Indachtig de doelstellingen voor duurzame energie heeft het rijk ook beleid geformuleerd voor de plaatsing van windturbines op de Noordzee. Daarnaast zijn er tal van functies, waaronder visserij en scheepvaart, waarvoor in de Nota Ruimte geen nieuw beleid is geformuleerd. Het kabinet heeft in de Nota Ruimte aangekondigd een Integraal beheerplan Noordzee 2015 op te stellen, waarin een aantal Noordzeethema's wordt uitgewerkt. Dit plan is op 8 juli jl. door de ministerraad vastgesteld en aan de Tweede Kamer aangeboden (met kenmerk 30 195, nr. 1).

3. Slot

Het kabinet hoopt op uw spoedige instemming met de Nota Ruimte zodat kan worden overgegaan tot de uitvoering van het nationaal ruimtelijk beleid. Ik vertrouw erop met deze brief daaraan bij te dragen en hoop dat de PKB-procedure binnenkort kan worden afgerond.

Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer,
S. M. Dekker

Basiskwaliteit: Economie, infrastructuur en verstedelijking

Basiskwaliteit	Rol van het rijk	Trekker
Voldoende en tijdige beschikbaarheid van ruimte voor alle functies	Marginale toetsing	Rijk: <ul style="list-style-type: none"> • Beschikbaarheid prognose • Beschikbaarheid monitoring systeem Provincies en WGR-plusregio's: <ul style="list-style-type: none"> • Vastleggen in streek- en structuurplannen
Bundelingsbeleid verstedelijking en economische activiteiten	Marginale toetsing en stimulering	Provincies en WGR-plusregio's: <ul style="list-style-type: none"> • Concrete invulling Gemeenten: <ul style="list-style-type: none"> • Opstellen van plannen met betrekking tot stedelijke vernieuwing, herstructurering en revitalisering
Bundelingsbeleid en ruimtelijke inpassing van (hoofd)infrastructuur	Integraal verantwoordelijk	Rijk: <ul style="list-style-type: none"> • Verkennen, plannen, ontwerpen, financieren, realiseren
Locatiebeleid voor bedrijven en voorzieningen	Marginale toetsing, stimulering en accordering	Provincies en WGR-plusregio's: <ul style="list-style-type: none"> • Invulling op hoofdlijnen Gemeenten: <ul style="list-style-type: none"> • Concrete formulering
Stedelijke herstructurering	Marginale toetsing en stimulering	Gemeenten: <ul style="list-style-type: none"> • Opstellen van plannen
Balans tussen rood en groen/blauw	Marginale toetsing en stimulering	Gemeenten: <ul style="list-style-type: none"> • Betrekken bij opstellen van plannen
Groen in en om de stad	Marginale toetsing en stimulering	Provincies en WGR-plusregio's: <ul style="list-style-type: none"> • Regionale invulling op hoofdlijnen Gemeenten: <ul style="list-style-type: none"> • Opstellen van plannen
Milieuregelgeving (w.o. geluid, stank en stof)	Wettelijk geregeld	Rijk: <ul style="list-style-type: none"> • Oplossen knelpunten regelgeving • Oplossen «hotspots» (w.o. A10-west en A13-Overschie)
Externe veiligheid	Wettelijk geregeld	Rijk: <ul style="list-style-type: none"> • Veiligheidszones wegen en buisleidingen
Externe veiligheid luchthavens	Wettelijk geregeld	Rijk: Schiphol Provincies: Regionale vliegvelden
Zeehavens	<ul style="list-style-type: none"> • Faciliteren • Stimuleren • Zonodig selectief cofinancieren 	Rijk: <ul style="list-style-type: none"> • Maritieme toegang en landzijdige ontsluiting • Bevordering van een «level playing field»
Kennis- en innovatieclusters	Stimuleren	WGR-plusregio's en gemeenten: <ul style="list-style-type: none"> • Concrete invulling

Basiskwaliteit: Water, natuur en landschap

Basiskwaliteit	Rol van het rijk	Trekker
Wartertoets	Wettelijk geregeld	Rijk: <ul style="list-style-type: none">• Concrete (inhoudelijke en procesmatige) invulling in hoofdlijnen van het wettelijk kader Provincies en gemeenten: <ul style="list-style-type: none">• Daadwerkelijke toepassing en toetsing
Deelstroomgebiedsvisies	Stimuleren opstellen	Provincies: <ul style="list-style-type: none">• Vaststellen in streekplannen
Blauwe knopen	Aanwijzen in samenspraak met partijen	Provincies: <ul style="list-style-type: none">• Opstelling visies over kwantiteit en kwaliteit
Funcatiecombinaties met water	Stimuleren/informereren	Gemeenten en WGR-plusregio's: <ul style="list-style-type: none">• Toepassing in planvorming
Bescherming van overige natuur(gebieden)	Wettelijk geregeld	
Bescherming van soorten	Wettelijk geregeld	
Beleid van milieu- en waterkwaliteit + verdroging t.b.v. natuurkwaliteit (Voor verdrogingsproblematiek geldt:)	Formuleren water en milieukwaliteitsbeleid (Formuleert algemene uitgangspunten)	Provincies: <ul style="list-style-type: none">• Uitvoeren en handhaven (Provincies: <ul style="list-style-type: none">• Concrete doorvertaling)
Landschappelijke en ontwerp kwaliteit	<ul style="list-style-type: none">• Stimuleren kwaliteitsdenken door kwaliteitsagenda's• Stimuleren door landschapsadviseur• Stimuleren via actieprogramma cultuur en ruimte• Marginale toetsing op aandacht voor landschappelijke en ontwerp kwaliteit in plannen	Provincies: <ul style="list-style-type: none">• Ontwikkelen planologisch beleid t.b.v. landschap en aandacht voor borging en ontwerp• Kunnen daarbij gebruik maken van kwaliteitsagenda• Kunnen daarbij gebruik maken van actieprogramma voor cultuur en ruimte
Bouwen in het buitengebied	Marginale toetsing en stimulering	Provincies: <ul style="list-style-type: none">• Opstellen kader Gemeenten: <ul style="list-style-type: none">• Daadwerkelijke planvorming
Groen in en om de stad	Stimuleren	Provincies, gemeenten en WGR-plusregio's: <ul style="list-style-type: none">• Plannen• Realiseren
Basis RecreatieToervaart Net	Cofinanciering	Provincies en gemeenten: <ul style="list-style-type: none">• Vastleggen in plannen, financiering en beschermen
Toeristisch recreatieve ontwikkelingen (bereikbaarheid, toegankelijkheid)	Stimuleren dat provincies voldoende ruimte bieden	Provincies: <ul style="list-style-type: none">• Past ruimtelijk beleid aan o.b.v. toeristisch-recreatieve behoefte
Beleid voor recreatiewoningen en complexen	<ul style="list-style-type: none">• Algemeen kader• Toetsen wat betreft EHS, VHR en NB-wet gebieden	Provincies: <ul style="list-style-type: none">• Scheppen provinciaal kader
Bundeling van niet-grondgebonden landbouw en aanverwante functies in landbouw-ontwikkelingsgebieden (LOG's)	Stimuleren	Provincies: <ul style="list-style-type: none">• Opstellen van plannen
Grondgebonden landbouw ruimte geven en verbreding stimuleren	Stimuleren	Provincies: <ul style="list-style-type: none">• Plannen maken die meer ruimte scheppen voor verbreding van de landbouw
Reconstructie zandgebieden	Wettelijk kader (Reconstructiewet) <ul style="list-style-type: none">• Goedkeuring reconstructieplannen• Cofinanciering van reconstructie	Provincies: <ul style="list-style-type: none">• Instellen reconstructiecommissies• Opstellen plannen en uitvoeringsprogramma's